

1903.

Februar.

Letnik IX.

I. zvezek.

ZORA

Glasilo

slovenskega katoliškega dijaštva.

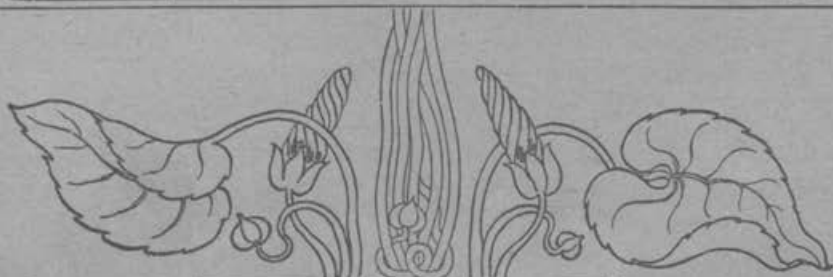

Zora izbaja 5 krat na leto in stane 2 K, za dijake 1.20 K.

Urednik: Janko Kreč, stud. phil., Dunaj, IX. Porzellangasse 30.

Upravnik: Anton Rasberger, stud. med., Dunaj, XVIII., Schulgasse
(Postfach).

Izdajatelj: iur. Ant. Krajc.

Na Dunaju

	Str.
<i>J. Grafenauer</i> : Narodni radikalizem v dijaštvu	1
<i>F. K. Pacletov</i> : Pot do zmage	6
—m—: Želja	7
<i>Ivan Butković</i> : Dižimo se!	7
—m—: Vetrui	16
<i>Vl. Krašćan</i> : Mati	17
<i>Danimir Ivanov</i> : Spomini	19
<i>A. R.</i> : O postanku in koncu solnčnega sistema	20
Glasnik : Papeževa slavnost slov. kat. akad. društva „Danica“ na Dunaju. — Hrvatskim katoličkim visokoškolcema u Beču! — Nemška katoliška društva na vseničiliščih na Dunaju, v Gradcu in Črnovicah. — Realka in vseničilišče. — Z dunajske tehnike. — Živinozdravniška visoka šola. — Dijaški nemiri. — Sestanek zastopnikov tehničnih visokih šol v Avstriji. — Visokošolski almanah „Minerva“. — Dvboj. — Za liberalce. — Češko srednješolstvo. — Darvinizam i znanost. — Odlikovanje. — Odbor podpornega društva za slovenske visokošolce na Dunaju	str. 23—32

Opomba uredništva. Z zadnjo številko lanskega letnika je odložil dosedanji urednik „Zore“ Fr. Verbič uredništvo in je prevzel ta posel Janko Kreč. — P. n. naročniki „Zore“ naj nam oprostite, da smo se s prvo letošnjo številko tako močno zakasnili. Novi urednik je o božičnih počitnicah, ko se je bil peljal v domovino, precej nevarno zbolel in še dosedaj ni mogel priti na Dunaj. Da bi se list ne zakasn timer še bolj, je podpisani uredil prvo številko in bo poskrbel, da naročniki dobe tudi drugo številko še pred prazniki. Gg. sotrudnike, katerih spisi niso prišli na vrsto, prosim iz istega vzroka, naj potrpe, ker mi urednik ni mogel izročiti vsega gradiva, kar ga je imel že pred božičem zbranega.

J. Grafenauer, t. č. predsednik „Danice“.

Dunaj: IX. Porzellangasse 30.

Pozor. Od sada će „Zora“ donášati i hrvatske članke, za to je hrvatskim djacima topla preporučamo. Tko želi poslati za „Zoru“ kakav članak u hrvatskom jeziku, neka ga pošalje na uredništvo. Ako „Zora“ nadje i na hrvatskoj strani toliko odziva, koliko ga nalazi na slovenskoj, nastojat će, da se proširi i uredi za jedinstveni organ hrvatsko-slovenskih katoličkih djaka. G. dopisnike ipak upozorujemo, da je naše načelo samo katoličko, njega zastupamo i iz njega izvadjamo svoje zaključke: ljubimo svakoga čovjeka i priznajemo svakomu njegove zasluge, ali i načela tražimo od svih. U ovom smislu ćemo uvažiti svaku opomenu i svaki naputak, ali za to molimo, da nam se opomene i pošalju. Na novinske glasove, koji se ne pošalju uredništvu „Zore“, i na proste zadjevice ne ćemo se osvrnati.

Opomba upravnništva. S to številko je sprejel upravništvo lista med. Ant. Rasberger. Kdor je za ostal z naročnino, naj jo v kratkem poravna, da ne bomo imeli sitnosti v tiskarni. Vsem onim gg., ki so poslali „Zori“ več kot znaša naročnina, bodi najiskrenejša hvala. Prosimo tudi, naj se pri darilih natanko označi, ako so za „Danico“.

Štirinajsti občini zbor popornega društva za slovenske visokošolce na Dunaju. Tega zborovanja se je letos vdeležilo lepo število na Dunaju bivajočih Slovencev zanimajočih se za usodo svojih mladih rojakov na dunajskih visokih šolah. Predsednik g. Pukl pozdravil je navzoče s primernimi besedami ter se spominjal onih blagih mož, katere je v prošlem letu vzela nemila smrt. To je društveni ustanovnik eminenca kardinal in nadškof dr. Jakob Missia; dalje je nemila usoda društvu vzela podpornike Alojzija Kremžarja, mag. svetnika na Dunaju, dr. Unterlugauerja, vladnega svetnika in dr. Niko Tonklija. Vsem bodi hvaležen spomin! — Društveni tajnik g. dr. Božidar Stegu poroča, da je društvo imele tekom l. 1901/02 izvzemši poletne mesece vsak mesec sejo; v teh je odbor rešil 435 prošenj za podpore, katerih je odbor razdelil 4536 K, t. j. blizu 500 K mesečno. Število prosilcev je 78. — Žalibog se je svota prispevkov precej občutljivo znižala. Zaraditega moral je odbor paziti, da se strogo in previdno razdeljajo podpore. Podpore so dobivali le taki prosilci, kateri so bili res potrebni, pa tudi vredni. Da bi tudi dijaki sami po možnosti pomagali odboru, pravično reševati izročeno mu nalogo, priobčil je odbor sl. akad. društvoma „Danici“ in „Sloveniji“, in posredno tudi drugim visokošolcem načela, po katerih se ravna pri razdeljevanju podpor. Odbor stremi namreč vedno za tem, da bi mu bilo možno pripraviti le res najpotrebnejše prosilce, a te tem izdatnejše. Da je odboru bilo možno izvrševati vestno svoj dobrohotni namen, zahvaljevati se ima vsem svojim podpirateljem in dobrotnikom, ki so mu priškočili na pomož z lastnimi prispevki in darovi, pa tudi z nabiranjem darov in prispevkov v krogu prijateljev in znancev. Največjo svoto je darovalo slavno hranilno in posojilno društvo v Ptujju, namreč 1560 K; po 100 K sl. darovale se posojilnice v Celji, ljudska v Gorici in v Starem trgu, 80 K sl. posojilnica v Mariboru, 60 K kmetska ljubljanske okolice, po 40 K posojilnici v Slovenski Bistrici in notranjska v Postojni, po 30 K kmetska na Vrhniki, Črnomlju, Brežicah in Šmarji pri Jelšah, po 20 K so darovale sl. posojilnice v Cerknici, na Vranskem, v Framu, Ormožu, Ribnici (Štaj.), Gornji Radgoni, 10 K pa sl. okrajna posojilnica v Ljutomeru. Posamezniki so darovali: Premilostivi knez in škof lavantinski Dr. Mihael Napotnik, ki je društveni ustanovnik, kakor vsako leto, tudi letos 20 K, polkovnik Anton pl. Sušič v Celji 50 K, drž. poslanec g. Vilj. Pfeifer 50 K, neimenovana gospa 40 K. Nabrali so gg. Vilj. Pfeifer, drž. poslanec 120 K, dvorni svetnik dr. Mirko Ploj (meji jugoslovanskimi poslanci) 80 K, dr. France Rosina, odvetnik v Mariboru, nabral je meji mariborskimi rodoljubi 126 K, dr. Unterlugauer in neimenovani sta društvu podarila 60 K. — Blagajnik g. Dr. Klemens Seshun podal je raznih zanimivih števil o delovanju društva.

Društvena glavica je znašala koncem l. 1900/01 K 17.012-95. Pretečeno leto se je pomnožila samo za 60 K, tako da znaša sedaj 17.072-95 K. — Prispevki udov, podpornikov in dobrotnikov so znašali 3461 K 97 v. Ti dohodki so se proti lanskem letu zmanjšali za čez 400 K. — Podpor je bilo zazdeljenih 4536 K. — Prosilcev je bilo 78 in sicer: 32 juristov, 31 filozofov, 4 medicinci, 2 tehnik, 2 akad. slikarja, 2 akad. kiparja, 3 agronomi, 1 eksp. akademik, 1 slušatelj tehn. muzeja. Po kronovinah je bilo: 40 iz Kranjske, 28 iz Štajerske, 8 iz Primorske, 2 iz Koroške. Poročili gg. tujnika in blagajnika bili ste sprejeti brez ugovora enoglasno. V imenu preglednikov poročal je g. dr. Primožič. Vse društvene knjige in blagajna so v vzornem redu. G. blagajniku dr. Kl. Seshunu izreče zbor za njegov veliki trud v korist društva enoglasno zahvalo. Posebno zahvalo izrekel je zbor slavnim uredništvom sloven-

skih časnikov, ki so brezplačno priobčevala društvene zadeve ter tako največ pripomogla, da se je toliko darov žrtvovalo v korist ubogim dijakom. Pri volitvah bil je na predlog g. dra. Seshuna dosedanji predsednik g. Jakob Pukl enoglasno zopet predsednikom izvoljen. V odbor bili so „per acclamationem“ skoro vsi dosedanji odborniki izvoljeni. Da bode poročilo popolno, dostaviti je še sledeče: Vsem podpornikom, dobrotnikom, nabirateljem izrekel je občni zbor najtoplejšo in najiskrenejšo zahvalo s posebno prošnjo, da bi dosedanji podporniki, dobrotniki in nabiratelji ostali društvu še nadalje zvesti, da bi se tega prepotrebnega društva spominjali tudi drugi slovenski rodoljubi ob raznih prilikah, posebno še oni, ki so kedaj od tega društva prejeli kake podpore ter se nahajajo sedaj v primernih službah ali v takih gmotnih razmerah, da bi vsaj delomu zamogli povrniti prejete dobrote. Povdarjati je treba, da je in bode to društvo za slovenske visokošolce važno in prepotrebno in sicer kljub ustanovitvi enakih društev v Gradcu in v Pragi. To dokazuje že od leta do leta naraščajoče število prosilcev, o katerem ni pričakovati, da bi se v doglednem času zmanjšalo. Z ozirom na veliko važnost tega društva, katero vrši velevažno nalogo, obrača se odbor do vseh rodoljubov z iskreno prošnjo za darove v korist tolikoštevilnih ubogih slovenskih visokošolcev na Dunaju. Darila bode hvaležno sprejemal društveni blagajnik gospod dr. Klemens Seshun, dvorni in sodni odvetnik, Dunaj, I. Singerstrasse št 7.

Nova Knjižnica sv. očeta Sveti oče je kupil zopet eno svetovno znanih knjižnic za več kakor pol milijona lir. Knjižnico je ustanovil okoli leta 1640 kardinal Francesco Barberini v Rimu in je sedaj obsegala 1 veliko in 3 manjše sobe, in v njej se nahaja 50.000 zvezkov, 8000 rokopisov in vsa ostalina papeža Urbana VIII. Pred malo meseci — v aprilu prejšnjega leta — je pa dobil papež za vatikansko knjižnico knjižnico orientalskih rokopisov od rimske propagande. *M. D.*

Častni doktorat je podelila filozofska fakulteta dunajske univerze nadvojvodi Rainer-ju zavoljo njegovih zaslug za znanstvo. — Juridična fakulteta graške univerze je pa imenovala častnim doktorjem štajarskega deželnega predsednika grofa Clary-ja zavoljo zaslug za graško univerzo. *M. D.*

Zahvala. Odbor slov. kat. akad. društva „Danica“ se sledečim p. n. gospodom najpristrčneje zahvaljuje za poslana darila:

P. n. g. drž. posl. P. Vencajz, J. Žičkar, J. Pogačnik, Fr. Povše, dr. Ign. Žitnik à 10 K; Andr. Zamejec, stolni kanonik v Ljubljani 10 K; dr. Jos. Lesar, prof. bogsl. v Ljubljani 8 K; Fr. Dovnik, dekan, Gornji-grad 2 K; Mih. Arko, dekan, Idrija 8 K; Karol Presker, kapl. Pišeče 3 K; Jak. Wang, prof. Beljak 3 K; Jan. Rozman, župn. Ljubljana 8 K; Fran Pleško, župn. v p., Moravče 2 K; Jan. Karlin, župn. Smlednik 18 K; Mih. Bogulin, ž. v p. Šmarjeta 2 K; Anton Jamnik, župn., Soriča 3 K; J. Zidanšek, ravn. dešk. sem., Maribor 6 K; Jernej Voh, kan. Maribor 1:50 K; Mat. Jurkovič, kn. šk. duh. sv., Maribor 8 K; Jan. Mekinec, ž. v p. Ljubljana 3 K; Jan. Bizjan, dek. Moravče 2 K; Jur. Rozman, župn. Kovor 4 K; Jos. Atteneder, župn. na Polzeli 2 K; Matija Rant učit. Dobrova 2 K; Ant. Dolinar, župn. Lučine 1 K; Ivan Sajovic, kan. Ljubljana 8 K; Alojs. Kokelj, kapl., Nova Cerkev 2 K; Fr. Marinič, župn., Vojsko 8 K; Ant. Kesnar, župnik Prevalje 10 K; Mat. Zemljič, kapl. sv. Križ pri Slatini 1 K; Neimenovani v Ljubljani 100 K. Istotako se odbor najiskreneje zahvaljuje p. n. g. starešinam za poslano udino. Bog povrni!

Narodni radikalizem v dijaštvu.

J. Grafenauer.

ova in zopet prav za prav jako stara struja je po dolgem pripravljanju in mnogih poskusih zopet prišla na površje med slovenskim dijaštvom in si po hudih bojih pridobila večino v dunajski „Sloveniji“. Da ni vse prav v taboru liberalnega dijaštva, se je videlo že tedaj, ko je „Slovenija“ s tako malenkostnim številom glasov izvolila dr. Tavčarja za svojega častnega člana. Tedanja manjšina „narodnih radikalcev“ pa je vrgla „tavčarijansko“ večino s pomočjo novega naraščaja in zavlada v „Sloveniji“. „Iz naroda za narod“ je njihovo geslo, narodnost, delo za narod. to je njihov ideal, napredni demokratje hočejo biti. Nasproti njim pa hočejo ustanoviti skrajni liberalci svoje lastno društvo, ker nočejo odjenjati od svoje liberalne „svobode“.

Potrebno je, da slovensko katoliško dijaštvo določno opredeli svoje stališče napram ti novi „narodno-radikalni“ struji — proti ultra-liberalcem tega menda ni več treba — potrebno je posebno radi tega, ker imajo lepe, zaokrožene, duhovito doneče, navdušene fraze vedno veliko privlačilno moč osobito pri mladini, ki ne misli tako daleč, da bi spoznala, kaj se zakriva za krinko lepo izrezljanih besed različnih programov.

Svoj program smo kratko označili že v zadnji številki „Zore“ (Glej l. VIII. str 129). Sedaj pa si malo natančneje oglejmo vodilne misli novega narodno-radikalnega programa.

Gotovo je nekaj dobrega na tem gibanju; dobro je, da so spoznali pogubnost brezpogojnega liberalizma, njega razdirajoče tendence, ki slovenskemu ljudstvu ne morejo prinesiti ničesar dobrega, spoznali, kako je ta liberalizem, ki se je vgnezdil tako globoko v slovensko dijaštvo, to sovraštvo do cerkve, odtujila slovenskemu ljudstvu njegovo mladino, da ta mladina ne stoji več na slovenskih tleh, ampak na tleh mednarodnega samogoltnega, sebičnega sovraštva do vsega, kar se imenuje krščanstvo in versko prepričanje, spoznala, da se je geslo „vse za narod in svobodo“, po katerem je delalo skrajno-liberalno dijaštvo, izpremenilo po slavnih vzgledih Tavčar-Schwegel v geslo vse za „svobodo“, svobodo, ki je v

resnici le suženstvo različnim nizkim strastem. Dobro je to, da se je nekoliko zopet približalo to dijaštvu slovenskemu ljudstvu, dobro je, da se nekateri res trudijo po svoje koristiti ljudstvu. — „Iz naroda za narod“ si je zapisala na svoj prapor ta nova smer v našem dijaštvu. Ali pa res tudi dela po tem geslu „iz naroda za narod“?

Glavna točka njihovega programa je načelo „absolutne narodnosti“. Ali je to načelo tako, da je dosledno izpeljano v svojih posledicah tudi istinito v korist slovenskega naroda? Ne! To načelo je načelo političnega in narodnega „faustrehta“, to je načelo po katerem delajo možje à la Wolf-Schönerer, načelo iz katerega sledi nujno boj brez usmiljenja močnejšega proti slabšemu. Ne glede na moralno zavrženost takega samogoltnega načela, je to načelo zavržno že iz praktičnega stališča. Ako pripoznamo to načelo kot pravo za nas, pripoznati jo moramo istotako tudi nasprotnikom in našim narodnim tlačiteljem. Ali se smemo tedaj pritoževati nad nasilnostimi, ki jih uganjejo na Koroškem in Štajerskem Nemci s Slovenci, na Primorskem Lahi s Slovenci in Hrvati? Ne! Ali ne moramo tedaj odobravati vsako, tudi najpodlejše obrekovanje slovenskega naroda od strani nasprotnikov, ali ne moramo tedaj naravnost občudovati idealnost narodnega navdušenja in rodoljubja, kakoršno nam kažejo vsenemci in nemški nacijonalci? — Gotovo, ako smo dosledni! In kam bi prišlo slovensko ljudstvo po tem načelu, če ga izvedemo konsekventno, — in konsekventni moramo vendar biti, sicer bi ne bili razumna bitja. — Most do Adrije bi sezidali za „Veliko Vsenemčijo“.

Hotel mi bo kdo ugovarjati, saj mi priznavamo pravico do tega načela samo sebi in majhnim trpinčenim in tlačnim narodom, ne pa tudi velikim, ki imajo itak že vse svoje narodne pravice in si toraj lahko dovolijo „šport“, da so pravični napram drugim, mi pa se drugače ne moremo vzdržati. Toda le počasi! Seveda vi priznavate to pravico samo sebi, ali jo pa ne bodo priznali sami sebi tudi veliki narodi in to zopet samo sebi, in še veliko lažje kot mi? Ne, to načelo „absolutne narodnosti“ ni pravo in ne more biti pravo, ker je v svojih logičnih posledicah absurdno in istotako zmotno kakor iz njega izvirajoče načelo Gumpłowiczevo, ki je v svoji teoriji, da je narod istoveten z absolutno državo v liberalnem smislu, priznal pravico do obstanka samo vladajočim narodom, med tem ko nimajo nobenih pravic one narodnosti, ki govore „na duhu revna in brezkulturna narečja“. (Prim Krek Socializem str. 129. in dalje) Ako pa ne mislijo pristaši narodno-radikalne struje izvajati tudi nujnih logičnih posledic iz svojega kardinalnega načela, tedaj je to geslo prazna fraza in nič kot gola fraza. In ponašajoč se s tako frazo, se upa to dijaštvu odrekati katoliškemu dijaštvu in odločno katoliškim Slovincem

sposobnost ali celo voljo delati ne samo za svoje ljudstvo, nego tudi za svojo narodnost!

Ravno tako, kot so se mlatile in se še mlatijo fraze o protikulturni tendenci katoličanstva, istotako mlatijo ti absolutni narodnjaki fraze o protinarodnem stremljenju katoliških t. zv. klerikalnih slovenskih dijakov in cele katoliške stranke. In kako lepo in dovršeno, povsem drugače kot absurdno načelo absolutne narodnosti je narodnostno načelo krščanstva. Med tem ko ono načelo izdira narod iz celokupnosti človeške družbe, kot bi bil narod nekak smoter sam sebi, združuje krščanstvo vse narode v eno samo, veliko, harmonično celoto, katere najlepši čar je ravno ta čudovita raznovrstnost narodov. Kakor pa telo ni zdravo, ako je en del telesa bolan, kakor družina ni zdrava, in ni prijetno biti v njenem okrilju, ako se en član zaničuje in tlači in psuje, tako tudi človeštvo kot celota ni zdravo, ako je en narod, kot njen član potlačen in zatrt. — Ljubi svojega bližnjega kakor samega sebe, toraj tudi naravno družbo bližnikov bližnji narod! Prava ljubezen do samega sebe je merilo ljubezni do bližnjega, enako pri narodu. Toraj je ljubezen do svojega rodu npravna dolžnost, npravna dolžnost tudi posvetiti svoje moči narodu, katerega imamo zahvaliti za vzgojo, za omiko in za svoj jezik, tako da bo ta narod v soglasju s človeško naravo s svojim lastnim izpopolnjevanjem služil izpopolnjevanju in napredku celega človeštva, kar je pa mogoče edino le na podlagi krščanstva. (Prim. Krek l. c.)

To je program našega narodnega delovanja. Kdo je že kdaj ovrigel njegovo veljavo? Nihče še! Ako se bojuje liberalizem proti nam, odrekaajoč nam smisel za delovanje v korist slovenstva, navaja vedno in vedno le posamezne, dvomljive slučaje, ne da bi se dotaknil principijelnega vprašanja.

Druga glavna točka v narodno-radikalnem programu tvori stavek: „vera je privatna stvar“. Čudna beseda to, „privatna stvar“. Priporoča se to vodilo že a priori ne posebno, ker je ta stavek tudi načelo socialne demokracije, in kako si ta tolmači te besede, je znano: „Den Himmel überlassen wir — Den Engeln und den Spatzen“! Pa vendar, oglejmo si pomen tega stavka s kritičnim očesom!

„Vera naj bo privatna stvar,“ to lahko razumemo na dvojen način, kakor vzamemo besedo „privatna“ ali v subjektivnem ali pa v objektivnem pomenu. V prvem slučaju se pravi to: doma v svojem koticu le bodi veren katoličan, če si pa med ljudmi, nimaš pravice priznavati se kot takega, nimaš pravice to svojo vero zagovarjati nasproti napadom in obrekovanju, nimaš pravice sneti klobuk pred cerkvijo, moraš vedno pritrjevati, ako kdo govori, da je vera goljušija, kaj šele, da bi smel

javno delati za razširjenje tega, kar si spoznel za edino pravo in večno resnico! A za Boga! saj človek vendar ni dvoživka, da bi mogel živeti v vodi in na zraku, da bi mogel biti veren in brezveren obenem, dober katoličan in framason! Ne! Kdor ni za Mene on je proti Meni! Kar je človek, mora biti popolnoma in s celim srcem in z vsemi svojimi močmi, sicer je šleva, ki ni vreden, da ga značajan poštenjak pogleda.

Ako vzamemo besedo v objektivnem smislu, se pravi to: vera, cerkev ima pravico delovati samo v božji hiši, v zakristiji, na prižnici in v izpovednici, ven v svet naj nikar ne stopi, da ne moti načrtov novodobnih Arhimedov, cerkev nima pravice delovati socialno, ergo — tudi zmožnosti ne; zakaj Ustanovitelj krščanstva bi ne bil dal svoji cerkvi kake zmožnosti, ki bi jo ne smela v blagor človeštva tudi vdejskovati.

Cerkev nima zmožnosti delovati socialno? — Ves svet se je valjal v materijalizmu, filozofi so obupovali nad problemom resnice in dobrote, najgnjusnejši kulturi so bili obveščali kot oficijelna religija države, kateri so stali na čelu mogočni in krvoločni carji, Neroni in Kaligule, s pretorijanci in mogočnimi bojnimi legijami, ko je prestopil ribič iz Galileje prag tega do dna gnilega Rima in zavkazal, da ne sme več iti tako naprej, Oni, ki je umrl na križu za celo človeštvo, On ukazuje drugače. In gospodujoče paganstvo je začelo kruti boj proti mlademu, na videz tako šibkemu krščanstvu. A niso zmagale bojne čete, niso zmagali carji, niso zmagale natezalnice, gromade in meč, zmagalo je zatirano, na videz slabotno krščanstvo ter preobrazilo cel svet. In ta cerkev nima pravice, nima zmožnosti socialno delovati, cerkev, ki je v srednjem veku izvršila velikansko delo stanovske organizacije, nima pravice do javnosti? Ne, to pravico ima samo narodni radikalizem! — Kdor trdi kaj takega, njemu ni vera samo le „privatna stvar“, takemu je vera že le prazna ničla, on ne stoji več na tleh krščanstva.

Cerkev je eminentno socialen faktor, prvi in največji, posebno pa danes, ko se kruši po krivdi brezverskega liberalizma celo socialno poslopje, ko hoče na tej strani oderuški kapitalizem osredotočiti v sebi vso moč in veljavo izsesaje vse nižje sloje ljudstva, dokler bi ne bivali samo dve kasti, bogatašev in beračev; ko na oni strani grozi socialistiški komunizem razdreti temelje rodbinskega in družabnega življenja s svojimi absurdnimi revolucionarnimi načrti; danes, ko mogočni narodi hlastajo po pravicah slabših, ko večje države kar preže, kdaj bi požrle manjše, posebno danes je treba, da stoji cerkev vedno na braniku resnice in pravice. Vera mora do zadnjega pronicati tudi celo delovanje za narod, za blagor slovenskega ljudstva.

Ako tedaj struja narodnih radikalcev ne taji odločno celo krščanstvo, je do skrajnosti nedosledna, toraj tudi ni iskati v nji rešitve slovenskega naroda, ako pa to stori — in to menda ni več „iz naroda za narod“ — tedaj ni nobenega bistvenega razločka med strujo t. zv. narodnega radikalizma in skrajnimi liberalci, edini razloček bi bil, da so ti bolj dosledni v svoji mržnji do cerkve in vere. Dokler tedaj ne priseže ta nova struja na prapor krščanstva, na križ, ni mogoča združitev z njo.

Sedaj pa še kratko opazko, ki se tiče boja liberalcev bodisi te ali one barve proti katoliškemu slovenskemu dijaštvu. Katere razlogo imajo proti temu, da se imenujemo katoličane in hočemo tudi dejansko biti katoličani? — Ker so naša načela kot načela krščanstva pretrdna, da bi jim prišli do živega z umstvenimi razlogi, si pomagajo z različnimi pamfleti à la „4000“, Grassmann, s puhlimi frazami, s podlim obrekovanjem in dovtipi ki prav jasno kažejo duševni in moralni nivó, na katerem stoji liberalno dijaštvo. Posebno radi se spravljajo nad čistost življenja katoliških dijakov. — Čitatelji naj nam oprostite, da kaj takega sploh omenjamo, toda svoji časti smo dolžni odgovarjati takim podlim napadom, ki so se ravno v zadnjem času opetovano ponavljali. — Da se z neslanimi, nečednimi dovtipi kaj dokaže, si morda domišljavajo naši nasprotniki, pametni ljudje so menda malo drugačnega mnenja, in dovtipov se ravno poslužujejo, ker nimajo dokazov. Res je sicer, da pri posameznikih ni vse tako idealno kot pri idealnem „Daničarju“, katerih smo pa hvala Bogu tudi že imeli, in še niso izginili s sveta, toda smoter katoliškega društva je ravno, te manjše in večje napake izbrisati pri vseh, ki imajo dobro voljo, drugi pa itak nimajo prostora v njem. Sicer pa prav uljudno povabim zabavljača in obrekovalca, naj le prihaja v družbo katoliških dijakov, — saj se ne skrivamo po nobenih skrivnih kotih — naj le opazuje njihovo žitje in bitje in naj se prepriča o tem, kako „nečisto“ žive Daničarji, če se sploh še prepričati da. — In da tako obrekovanje prihaja tudi od strani sedanje „reformirane“ „Slovenije“, to označi njihovo stališče nasproti nam in naše nasproti njim.

V ostalem pa „nihil novi sub sole“. Bili so časi na Slovenskem, ko so se liberalci še sramovali imenovati se pri krstnem imenu, bili so pa vendar liberalci; sedaj je del liberalne armade zopet postalo sram spadati k onim liberalcem, ki so izvedli tudi logične posledice iz svojega liberalizma, in se nočejo več zvati liberalce, zovejo se „narodne radikalce“, istotako kot v devetem desetletju minulega stoletja. Ali ne bo ta struja tudi sledila mogočni sili logike in se povrnila tja, odkoder je prišla? Pod blestečimi frazami se skriva glava kače, ki je bila že v paradižu sovražnica Kristusa in njegove cerkve.

Pot do zmage.

I.

Ej vi, nagajivi lahko zibajoči valčki! Čoln moj plava po gladini, tiho, mirno spejeva v pristan — in zato vi nagajivi, tihi valčki, tiho plujte, komaj čutno, mirno, mirno! — — —

Saj pristan moj več ni daleč, saj zeleno vidi se obrežje; in nad hribi, v neizmerni se višini vspenja kar nad njimi modrooki nêbes, to azurno morje — moja radost.

In po njem oblački, te ovčice snežnobele, te meglice lahne, tako tiho plovejo.

In moj čolnič tudi plove, pluje proti bregu, da od tod z obrežja, s hribov se zelenih vspnem kvišku, k jasnomodremu azuru.

Kaj šepečete, vi valčki, in zakaj pravljice davne o devicah morskih, o ljubavi zapeljivi zopet mi ponavljate?

Mar da mene bi zmotili in mi čolnič prevrnili?

Ej vi valčki, tiho, tiho! Le kramljajte, šepetajte si pravljice davne, mene pa zmotili nikdar, nikdar vi ne boste: Krepke so še sile moje; moč se v meni še razvija.

Valčki pa so šepetali, so kramljali, se drvili in lovili v nagli, razdivjani igri! vendar čoln moj pluje proti bregu, ki z zeleno barvo holmov svojih in z azurnim nebom nad seboj me vabi, kliče, zove —

— — — — —

II.

Čolnič k bregu trdno sem privezal, da ga morska sila, da valovje razdivjano ne povede da s seboj. — —

Sam pa palico ljubezni Tvoje, Večni, v roke vzel sem in oprl se nanjo.

V sreču pa je želja vstala, želja skrita, ki vabila me je k valčkom slušat bajke zapeljive

Že omagoval sem —

Več ni bilo sile v meni, one ognjevite krepke volje — — — že v rokah je mojih, palica ljubezni Tvoje je venela . . . Vendar sem na potu svojem še prispel do Križanega.

Mrak je legal že na zemljo; sredi loga dvigalo se je razpelo . . Vanj sem gledal dolgo, nepremično. In zazdelo se mi je, da veli mi: Adulescens, tibi dico surge — —

Jaz pa vzdihnil sem k Ljubezni večni:

In te, Domine, speravi — Non confundar in aeternum!
 In korakal s palico sem dalje
 Pot je bila ózka, strma, pot do zmage — —

F. K. Pavlétov.

Želja.

Ko znala ljubav vso
 povedati bi pesem jedna,
 ki tebe bila bi,
 ti dekle ljubeznivo, vredna,

takoj bi priučil
 jo mehkim pevati sapicam,
 vonjavim priučil
 bi šepetati jo cveticam.

In sapa vedno bi
 o moji ti ljubezni pela,
 ko o večerih ti
 ob oknu svojem bi slonela,

in cvetka tebi bi
 o meni vsaka šepetala,
 ko v cvetnem vrtu bi
 se v zornem jutru sprehajála.

—m—

Dižimo se!

Hrvatskoj mladeži piše **Ivan Butković.**

é sam toga dobrahno napisao, kad eto javljaju razne novine. da će u Krku (u Istri) izlaziti novi list „Hrvatska Straža“, u kojem će izaći rasprava O. Hormana s obzirom na vjerski indiferentizam. Malo da ne bacih pero u kut: čemu da pišem ja, kad će to O. Horman učiniti bolje od mene, a možda i prije od mene? No predomislih se doskora i eto nastavljam zamišljeni posao. jer držim, da će O. Horman upraviti svoju raspravu više na hrv. gospodu, a ja odredih, da pišem hrv. mladeži. Ograničiti se dakle moram samo na najopćenitije i najglavnije osnovne zakone, na kojima mora da počiva odgoj i cijeli život ljudski, ako hoće da odgoji, i ima značajeva, koji će živjeti za svoje idejale i po svojim idejalima.

U mladeži je vruća krv i punoća života, za to i jest mladež obično puna idejala. To je vrlo dobar znak! Je li mladež oduševljena za svoje idejale i ne napušta li ih radi kojekakvih zapreka, ima nade, da će se jednom iz te mladeži razviti pravi čelik-značajevi, koji će odvažno ustati na obranu istine, koji će uvijek u prvim redovima pohrliti u boj: za

vjeru i domovinu. — S punim se dakle pravom kaže, da je mladež „narodna uzdanica“. Mladež je u istinu narodna uzdanica, ali samo onda, ako se značajno odgaja, inače nema prava na taj časn naslov nego na koji drugi. U životu treba značajeva; bez značajeva nema zdravoga razvitka.

Značaj stoji i pada uz načela i za načela, ali ne kojekakva načela nego prava načela, koja se osnivaju na vječnoj nepromjenitoj istini. Kao što je vječna i nepromjenita istina, tako mora da je vječno, nepromjenito i načelo. Načela nijesu kao izlizani kaput, koji se oblači sad ozgo sad ozdo, dok se napokon ne baci u kut: kakva su bila načela za značaj u početku, takva su sada i bit će do vijeka takva. — Potražimo ih dakle!

Stara je riječ, da ništa ne može učiniti samo sebe. Ništarija ne treba, a i ne smije da bude uvijek ništarija, ali iz ništa ostaje uvijek ništa, vrtio ga koliko ti drago! Sve što je postalo, postalo je od nečega, ali samo od sebe nije postalo niti moglo postati ništa, jer inače bi taj čudnovati stvor morao prije raditi nego opstojati, a to je nemoguće, to je nesmisao (apsurd). Bog je jedini, koji nije niti stvoren niti učinjen nego je vječan. Ni On nije stvorio niti mogao stvoriti samoga sebe: On je bez početka, od vijeka i do vijeka. Kad ga je Mojsija pitao, kako se zove, odgovorio mu je: „Ja jesam, koji jesam“ (Izl. III. 13.) t. j. biti je bstvo božje. On je odlukom svoje slobodne volje stvorio iz ničesa sve stvorove (Genez. I. 1.) i svojom ih voljom suzdržava. Čim bi Bog prestao suzdržavati svemir, ovaj bi se vratio u ništa, iz koga je stvoren. Kao što pada cijeli lanac, ako pukne prva karika ili predmet, za kojeg je obješen, tako bi propao i svijet bez suzdržavanja božjega. Svi su dakle stvorovi u svom bivanju i djelovanju ovisni o svom Stvoritelju — Bogu.

Bog je u svemiru postavio svoju volju: prirodni čudoredni zakon, i po njoj se moraju ravnati svi stvorovi. No ne vrše svi stvorovi božju volju jednako nego svaki prema svojoj naravi: rude na jedan način, biline na drugi način, životinje na svoj način, a ljudi opet na svoj način. Kolikogod je na svijetu zazličitih stvari, sve imaju opet nešto posebnoga u naviještanju slave Stvoritelja, za to vidimo, da uza svu protivnost, koja u prirodi vlada, iz cjeline ipak izbija lijepa i cjelovita slika Stvorca umjetnika. Dok nerazumna bića vrše volju božju po prirodnom nagonu ili instinktivno, moraju je slobodna bića vršiti slobodno t. j. po čudorednom zakonu, jer je sloboda bitni dio razumnoga bića. Razumni stvorovi dolaze svojim razumom do Stvoritelja, spoznaju njegovu dobrotu i ljepotu te svoju ovisnost od njega, i to je dovoljan razlog, da spoznaju i svoje dužnosti i ljubav prema njemu, te da žive po njegovoj volji. Ovaj razvoj zahtijeva sama priroda, koja ga je u ljudsko srce tako duboko usadila, da uza

svu iskvarenost ipak ne možemo naći na svijetu naroda, koji bi bio posve bez vjere u Boga, akoprem je tu ideju često iskvario. Pa ni današnji moderni bezbošci nijesu posve bez Boga, jer si inače ne bi tako revno i marljivo trli glavu tražeći kojekakve zavoje i doskočice, da dokažu, kako Boga više nema!

Ovo je razumna, prirodna vjera, po kojoj su svi ljudi dužni živjeti i po kojoj će biti sudjeni (S. Pavao Rim. II. 2., 6., 8., 12.). Je li pak ova prirodna vjera čovjeku dostatna ili ne, kaže nam cijeli poganski svijet prije i poslije Krista. Iza grijeha prvih ljudi potamnio je razum i tijelo je dobilo premoć nad duhom. Sjetilni je čovjek zašao stranputice. Za grijehom je propadao razum sve dublje i dublje, dok nije cijela priroda provrvila bogovima: čak i opačine dobiše svoje bogove zaštitnike. Tko želi bolje upoznati, kako se je mnogoboštvo razvilo, nek pročitaj upravo klasično mjesto u pismu sv. Pavla Rimljanima (I. r. 20—32.).

U starom je vijeku cvalo mnogoboštvo, a danas se pada u drugu skrajnost — u bezboštvo. Pojmovi su u istinu oprečni, ali se slažu u tom, što oba preziru pravoga, osobnoga Boga (bezboštvo još više nego mnogoboštvo) i što je obojici isti izvor u premoći tijela nad dušom. Pročitati je samo Jansenovo djelo: *Zeit- und Lebensbilder*, pa se vidi, kako su strasti glavni pokretač cijeloga djelovanja. (Srav. Rim. K. 1891. str. 422 i sl.) Tko do te knjige ne može, neka pripazi, kako žive današnji t. zv. geniji, koji su zapustili osobnoga Boga, pa će se brzo uvjeriti, da je sve usredsloženo u riječi uživaj!

Da većina ljudi ne propadne, objavio im se je Bog vrhunaravnim načinom: isprva po prorocima, a kasnije po Sinu svojem (Pav. Žid. I. 1—2.), te je podučio ljude, što im je vjerovati i raditi, da postignu svoju konačnu svrhu. Isukrst je ostavio apostole, da nastave njegovo djelo, a Petra im je dao kao svoga zamjenika rekavši mu: „Pasi janjce moje, pasi ovce moje“ (Iv. XXI. 15—17.) t. j. sve ljude (dakle i Hrvate!) i ujedno mu obećao, „da će biti sa crkvom svojom (Petrovom, rimskom i nikojom drugom!) do konca svijeta“ (Mat. XXVIII. 20.). Da pak vrata paklena crkve (Petrove!) ne nadvladaju (Mat. XVI. 18.), obećao joj je i poslao Duha Svetoga (Djel. ap. II. 2—4.), koji će skrbiti, da Petar i njegovi nasljednici rimski Pape ne iskvare Kristove nauke, nego da je čistu i nepokvarenu sačuvaju do konca svijeta. Uz Rim je dakle istina, a izvan rimske crkve su samo tmine i nevjerstva. Tko se diže proti katoličkoj vjeri, diže se proti istini, zavadja ljude od njihove prave svrhe u Bogu, nastavlja djelo sotone: radi na propast svoju i svoga bližnjega (naroda)!

Ako se odijelo ne može obući, ako igla nema vrha, ako kabao ne drži vode, ne postizavaju svrhe i bacaju se u kul. Tako se dogadja svemu,

pa i čovjeku: Postavi li čovjek svoju konačnu svrhu izvan Boga, propada. K Bogu mora da nas vodi život na ovome svijetu, za to moraju sva naša djela i sav naš trud biti u skladu s voljom božjom. Sve, što se ne slaže s voljom božjom, odvrća nas od naše konačne svrhe i vodi u propast. A budući da je jedino rimska kat. crkva nasljednica Kristova i živi tumač božanske objave, po kojoj spoznajemo nepogrješivo pravi put k Bogu, slijedi, da je protivnik katoličke crkve protivnik samoga Boga, što je i sam Krist potvrdio s riječima: „Tko vas sluša, mene sluša; tko vas prezire, mene prezire.“ (Luk. X. 16.).

To su naša načela, to je naše stanovište, pa pogledajmo sada na opće geslo hrvatske štampe, hrv. liberalizma, koje glasi: „Mi štujemo svaku vjeru!“ — Ovdje ćemo samo mimogred spomenuti, kako se ta dobra i mirna štampa, koja „neprestano štuje svaku vjeru“ svakom prilikom obara na svoje biskupe i rimsku kuriju, jer valjda misle, da napadati crkvene poglavare znači štovati dotičnu vjeru!

Riječi „mi štujemo svaku vjeru“ u sebi su jasne, ali se ipak moraju kadgod tumačiti u drugom smislu. Može se naime naći sasvim dobrih ljudi i revnih katolika, koji će te riječi izgovoriti bez ikakve nakane, da usporede svoju pravu vjeru s drugim vjerama. U njihovim će dakle riječima biti slijedeće značenje: „mi štujemo svakoga čovjeka bio on koje mu drago vjere“. Tako zahtijeva od njih kat. vjera, pa ako oni po njoj i žive, moraju se i njihove riječi tako tumačiti. „Ljubite i neprijatelje svoje“ dovikuje nam Spasitelj (Mat. V. 44., Luk. VI. 35); moramo dakle ljubiti i krivovjerce, i moliti se za njih, jer smo svi djeca jednoga nebeskoga Oca. Jesu li nam nekatolici čak i braća, kako je to žalibože kod nas Slavena, moramo ih ljubiti još i više. Sv. Pavao je želio da bude izbačen (anatema) samo da dodju na pravi put njegovi sunarodnjaci Židovi (Pav. Rim. IX. 3). Katolik dakle mora da kaže: „Bratac mio, koje vjere bio!“

Tako mi, a sada da vidimo načela liberalizma:

Dok kat. vjera traži pod svaku cijenu ljubav svoje djece i cijeloga čovječanstva, osudjuje u isto vrijeme svaku vjersku snošljivost, svaki vjerski indiferentizam, ili da rabimo upravo zgodnu riječ: svaki liberalizam. I s punim pravom! Istina naime ima to svojstvo, da se ne da mijenjati i previjati, ona je uvijek jedna te ista. Pošto pak nigdje nema vjere, koja bi se u svemu slagala s kat. vjerom, — jer inače bi te dvije bile samo jedna kat. vjera — slijedi, da su sve druge vjere i nauke krive, krive u toliko, u koliko se odaljuju od jedino prave katol. vjere.

Tko tvrdi, da su sve vjere jednako dobre, stavlja u isti red istinu i neistinu, ruši načelo protuslovlja, „da“ izjednačuje s „ne“ t. j. s takvim

se čovjekom ne može razgovarati. — Zaključci su malko nevjerovatni s ovoga stanovišta, za to se moramo kod naših „štovatelja svake vjere“ malko zaustaviti i pogledati ih s druge strane. Oni umuju ovako: Vjere nijesu u međusobnom protuslovlju nego u opreci, a poznato je, da dva oprečna suda ne mogu biti oba istinita: istinit može biti samo jedan ili nijedan. Sad se razumijemo! Liberalnim „štovateljima vjera“ je isto: ja štujem svaku vjeru, ja ne štujem nijedne vjere, svaka je vjera prava i svaka je vjera kriva. Oni su najiskreniji kad kažu: vjera je za babe, a nama je ne treba: mi ne vjerujemo ništa! Tko dakle kaže, da se on u ničiju vjeru ne dira, da on sve vjere jednako štuje, da smatra sve dobrima, taj nije više katolik; no poslije o tom još par riječi. Za sada nam samo ne ide u glavu njihovo „štovanje“, jer štovati ne znači isto. što i „ne napadati“.

Da ne duljimo: Što nam kažu ove kratke i jasne logične misli? Kažu nam mnogo, vrlo mnogo. Kažu nam, da hrvat. štampa s lozinkom: vjera je privatna stvar i nema joj mjesta u državnom životu, stoji na posve protukatoličkom stanovištu, da se je bacila u naručaj liberalizma otkinuv se od svoje konačne svrhe — Boga, da vodi lakovjerne u neizbježivu propast! Te nam riječi kažu i dovikuju, da je skrajnje vrijeme, da se svi ljubitelji naroda stisnu oko zastave Kristove i pod okriljem kat. vjere stupe u čvrste bojne redove proti kvascu propasti — bezvjerstvu. Ne smije se pitati, tko nam donša bezboštvo: Bio to Turčin, Madjar, Nijemac, Talijan ili Hrvat, bio tko mu drago, ne damo nikomu, da vrijeđa našu vjeru, da je potiska u kut s javnoga poprišta, gdje joj mora da bude dužno i dostojno mjesto. Sav ljudski život mora da vodi k Bogu, svuda dakle treba da vlada vjera! Tražimo načela, prava načela; polovična načela nijesu nikakva načela, u njima je beznačajnost, beznajčajnost, a tu moramo žigosati, bila gdje mu drago!

Ali za Boga miloga, što je to? Kakve su to novotarije, kakva su to načela? Eto opet nove nesloge, kao da je još nemamo dosta! To mora da je maslo vladino, koja strepi pred slogom opozicije. Čemu taj novi pokret, čemu isticati vjersko načelo, zar je kod nas vjera u pogibli? Tim se mogu baviti veliki i slobodni narodi, kojima se ne treba boriti za svoj opstanak, a ne mi, koji moramo raditi svi složno, da se odhrvamo tuđoj premoći. Pustimo za sada načela, dok narod ne oslobodimo (dok se ne podigne Velika Hrvatska?), a onda ćemo se moći tako cijepati i t. d.

Ponajprije da upororim na neznatnu (?) logičku pogrješku onih, koji s jedne strane drže, da će vjersko isticanje uvesti u Hrvatsku razdor, a s druge strane viču, da za vjeru nema nikakve pogibli, jer da su Hrvati već po svojoj naravi vjerski narod, dobri sinci prave crkve.

Toliko mimogred, a sada pogledajmo, kakovomu napretku misle logični liberalci, da se mora žrtvovati savjest vjernika i nevjernika, ili jasnije: čemu se hrvat. liberalci nadaju od apsolutne narodnosti, pa onda dodajmo i naše razloge.

Sve više, da se svi Hrvati moraju sjediniti u radu za slobodu hrv. naroda. Šteta samo, da se pri tom zaboravlja, da sloboda nije konačna svrha naroda nego sredstvo k svrsi — k Bogu. Za to se događa, da slobodu tumači katolik na jedan način, a nekatolik na drugi način, svaki sa svoga stanovišta. Jednomu je sloboda konačna svrha, a drugomu je samo sredstvo; no ljudi ipak misle, da je to jedno te isto! Nije se ipak mnogo ni čuditi, da se dolazi do ovakovih zaključaka, jer koga nevolja bije onako, kako bije hrvatski narod, taj ne razmišlja, kako da zlo s korijenom iščupa, on se laća svega, što mu pod ruke dodje, samo da zbaci nepravedno, teško breme, a domoljublje tako zvuči, ima za se i prividnih razloga, pa za što ne bi njemu za volju žrtvovali i malko načela? Svaki nešto žrtvuje od svoga načela i sloga je gotova! Lijepa riječ, ali koje joj je značenje? Kad se kisik s vodikom spaja i tvori vodu, nema više ni kisika ni vodika nego sasma nešto trećega. Ideje su nadredjene ili podredjene, a k tomu vječne i nepromjenljive, te se svadjaju pod dvije najviše: „da“ i „ne“ ili u našem slučaju: „s Bogom“ kao značajni vjernici ili „proti Bogu“ kao liberalci. Liberalci se mogu slagati sa svim i svačim, jer oni su uvijek na svojem načelu: proti Bogu. Oni dakle mogu skakati i popuštati, ali katolik ne može i ne smije, jer čim se odalji od Boga nije više s Bogom: odaljio se je od svoga načela i postao liberalac. Krist je dobro znao, da će njegovi vjernici kolebatii, za to nije stvari pripustio samomu ljudskomu zazumu, nego je svaki liberalizam izrijekom najodrživije osudio: „Tko nije sa mnom, proti meni je, i tko sa mnom ne sprema, rasiplje“ (Luk. XI. 23.).

Kako crkva slijedi Isusa i apostole, kaže nam sv. Pismo i predaja. (Srvani: Mat. VI. 24., Luk. XVI. 13., Iv. XV. 1.—7.; Pav. Rim. XVI. 17., Tit. III. 10., Tim. VI. 3. i t. d. za tim Hurter: Theol. dogm. I, 223. gdje se spominju: Evseb. H. E. V. 20; sv. Atanaz.: De vita s. Anton. nn. 68., 89., 91.; Oroz. Apol. de libert. arb. n. 48; s. Leo ep. 7.; Jeronim: ep. 63. n. 3.; Pij IX. okružnica od 8. pros. 1864.; Grgur XVI. okruž. od 15. kolov. 1832.; Lav XIII. 1. stud. 1885.) Da ne ostane sve kod samih navadjanja, evo još riječi apostola ljubavi sv. Ivana (posl. 2. r. 10.): „Ako tko dodje k vama, a ne donosi ove nauke, nemojte ga primiti u kuću, niti mu recite zdravo.“ Da se to razumije o nauci, a ne možda o neprijateljstvu, vidi se iz sadržaja, što i Pij IX. u okružnici od 10. kolovoza 1863. ovako potvrđuje: „Na nikakav način da bi ikada sinci katol.

crkve bili u čemu god protivnici onima, koji nijesu s nama spojeni vezom vjere i ljubavi: što više, neka nastoje, da im pomažu i na ruku idu iz kršćanske ljubavi, ako su siromašni ili bolesni ili kojom drugom bijedom potišteni; a osobito neka nastoje, da ih iz tmina zablude, u kojima se tužno nalaze, izvedu, te ka katol. istini i preljubjenoj majci crkvi privedu. Liberalni katolici bi se dakle mogli uvjeriti, da je katolicizam izvan katoličke crkve pravi nesmisao, jer kat. je načelo jasno: diligite homines, interficite errores (Agust. Sermo 49 n. 8.)

Ali domovina, domovina . . ., ako ne popustimo svaki malo od načela, ne možemo naprijed.

Dokazamo, da se od istine ne može popuštati, kako bismo pak bez načela naprijed? Išli bi naprijed u liberalnom smislu t. j. daleko od vjere, daleko od Boga; išli bi naprijed k obožavanju države t. j. stvora mjesto Stvoritelja, a to znači po zdravoj logici na trag nipošto naprijed, jer ići naprijed znači približavati se k svrsi. Liberalno naprijed znači odreći se načela, odreći se osnova svakoga značaja, jer bez načela nema značaja. Liberalno naprijed znači: tko je jači, ima pravo, a što bi po tom načelu bilo od Hrvata, izrazio je nedavno neki hrv. zastupnik. Naši liberalci ne će da idu do ovih zaključaka, ali ipak moraju priznati, da su zakoniti zaključak liberalnoga načela. Ali i tako se ide naprijed . . .

Nedavno se je na ovom liberalnom stanovištu provelo sjedinjenje hrv. opozicije. Sjedinjenje je lijepo i korisno, ako je naravno, a kod naše opozicije toga nema. Svako društvo traži, da su članovi složni u konačnoj i u bližoj svrsi. Slažu li se članovi samo u bližoj svrsi, a ne u konačnoj, rasulo je sloge gotovo, i nastaje samo pitanje, kad će do rasula doći t. j. pitanje vremena. Tako je i u hrv. stranci prava, gdje uz vrijedne katolike ide i napredna omladina, da druge ne spominjem. S ovog stanovišta idem malko dalje i kažem: „Da sjedinjena opozicija dodje sutra do vlade, prekosutra bi se raspala.“ Budući da je to sjedinjenje nenaravno t. j. proti katol. načelu, ja mu se osobito ne veselim, kao što mu se ni drugi katolici ne smiju mnogo veseliti. Da ipak izbjegnem krivom tumačenju ovih riječi, nadodajem, da je ipak hrv. stranka prava bolja od drugih stranaka, i to u toliko, u koliko je viši i plemenitiji njezin idejal. Osobito je pak pohvale vrijedno požrtvovno nastojanje oko sloge, premda oko polovičnoga načela. Liberalno je ipak sa svake strane! Viče se: domovina, domovina . . ., a vjera je privatna stvar, ili s drugim riječima: „Gospodine Bože, buđi još nekoliko vremena u pojedincu i u obitelji, a u državi nam smetaš, no brzo će doći vrijeme, da ćemo te i odanle istisnuti, kao što već na nekim mjestima i započimljemo.“

Do sad se je radilo liberalno, za to smo napredovali: u većim porezima, u broju javnih dražba, u mnoštvu tudjinaca, u broju Hrvata — po Americi, u širenju bezvjerstva i bezznačajnosti; u kratko: k propasti. Po plodovima se stablo pozna. Koga vara krasno odijelo liberalizma, neka okusi i plod, a onda nek se vrati, ako mu ne bude prekasno. Liberalizam nas je doveo dovdje, pa će i dalje, akoprem pod krinkom rodoljublja. Stati mu je na put s jasnim načelom kat. vjere. U Kristu se je razbilo staro poganstvo, te će se razbiti i novo, jer poluznačajnost i bezznačajnost ne mogu da odole značajnosti!

Radi raznih predsuda morao sam na ovaj način segnuti u opći dio, prije nego izvedem posljedice za djake-katolike (a i sve druge, koje god vjere bili).

Stalno je, da je svrha svih stvorova u Bogu i da nas crkva uči put, kojim moramo ići. Od toga zahtjeva se ne može izuzeti nitko, pa ni djaci. Djačko je doba, doba razvitka, kad se duševni i tjelesni život naglo razvija, za to i prijeti mladeži najveća pogibao da zaluta. Prikaže li se mladiću, kojemu srce teži za idealima, za srećom, a takva i mora da bude mladež, kakav lijepi oblačak umišljene svrhe, taj više mnogo ne istražuje nego hoće da je dohvati i ne misleći, da to može biti sama varava sjena. Danas je žalibože mnogo toga, što država u odgoju pruža, pusta obmana, skrivena neistina. Riječi, samo riječi u lijepom obliku; riječi, koje su u skladu s državnom liberalnom idejom. Država je oduzela odgoj djece roditeljima i skušila ga pod svoja liberalna načela „interkonfesijonalnih škola.“ Tamo moraju pod prijetnjom globe svi slati svoju djecu (živjela sloboda!), na odgoj po liberalnim načelima, gdje „se štuje svaka vjera“: što je za to, ako katoličko dijete odgaja nek katolik? Odgoj nije „vjersko-ćudoredni“, kakav bi morao biti, nego „ćudoredno-vjerski“ (§ 1. Škol. zak.) t. j. bezvjerski. Svrha je odgoju državno ćudoredje (!), a vjera je puko sredstvo, koje se zove u pomoć, kod znanost i bodala (bajonete) ne mogu dalje. — Ne niječemo državi prava, da postavlja kod odgoja razne uvjete, koji su nužni za njezin razvitak, ali ti se uvjeti ne smiju kositi s božjim i prirodnim zakonima.

Pitanje je za sada riješeno: liberalni odgoj je tu i provadja se, te nema drugoga nego slušati, jer zakoni se daju, da se vrše, a ne da se krše (Srav. Mat. XXII. 21.; Rim. XIII. 7.; Tit. III. 1.; 1. Pet. II. 13—15).

Pošto smo plodove liberalizma već dotaknuli, spomenimo ovdje, kako dozrijevaju.

Dijete dobrih kat. roditelja mora da ide u školu s djecom drugih vjera. Učitelju je strogo zabranjeno govoriti o vjeri, da ne povrijedi

nježna čuvstva djece. Djeca se priučavaju omalovažavati vjeru, a s njom i načela, jer samo vjera vodi do najviših načela. Budući da je dijete u očinskoj kući, znadu često roditelji ponešto zaskrpati, što je škola iskvarila, ali kad dijete odlazi iz očinske kuće, da nastavi nauke, nema više nadzora, strasti se razvijaju i razum slijedi, slijedi do bezvjerstva. Kako i ne bi slijedio, kad se pod državnom zaštitom šire pod imenom prave pravcate znanosti kojekakve teorije, za koje nema ni jednog dokaza (n. pr. darvinizam)? Plodovi se te nauke počnu za rana javljati: vjera propada, teorije se množe, a život slijedi — strasti. Kad dodje vrijeme, da se stupi u sveučilište, jave se opet idejali. Stvaraju se divne osnove, plemenite zamisli, sve na sreću svoju i naroda svoga. Da imaju ti idejali čvrst osnov u čvrstoj vjeri i poznavanju te vjere, bilo bi i napretka, ali pošto izlazi iz gimnazije većina mladeži s rasklimanim vjerskim načelima i s tolikim znanjem, da mnogi zaborave i „vjerovanje apostolsko“ (— takovih poznam), posve je naravno, da se ti idejali brzo razbiju. Gdjekoji traže izlaza u znanostima, ali te su bez Boga zauzlane nerješivim čvorovima. Natrag k vjeri se ne može, jer „znanost“ se vjeri protiviti, tako naime pripovijedaju „državni profesori“: U duši se radja nihilizam sa svim svojim posljedicama. Život se nastavlja bez idejala, bez ljubavi, bez ozbiljnog rada. Na ruševinama svakog duhovnog života diže se borba za opstanak... svaki traži svoju korist. Vrlo bi zgodno bilo, da se koji na svom mjestu zamisli, da odgonetne žalosnu zagonetku, kako najveći stekliši postaju najveći...

Badava je sve: bez Boga se ne može naprijed. Da bi ti ljudi znali što znače razne istine kat. vjere i kako se one lijepo slažu sa svakom znanošću, ne bi padali kao što sada padaju. Ali tko bi onda opravdao zablude u životu, ako se vjera slaže sa znanošću? Tako je! Vjera se ostavlja, jer ne ugadja, a tako biva kasnije i s domoljubljem i sa svim idejalima. Izvan Boga nema ništa nego — nihilizam!

K vjeri se dakle moramo povratiti, k vjeri istinitoj kat. crkve; kod nje pitati savjeta u dvojbi i jakosti u borbi. K toj su nas vjeri doveli roditelji i živa im je bila želja, da budemo dobri katolici, ali zakleti neprijatelj istine beznačelni liberalizam odvođi mnoge na stranputice — na bezznačajnost. Odhrvati se dakle moramo njegovoj navali i potražiti lijek, gdje ga možemo naći u Kristu Gospodinu. Tu nam moraju u pomoć priskočiti društva, ali ne liberalna, ne, „koja štiju svaku vjeru“ nego društva katolička, društva cijelih i jedino pravih načela, jer samo takva društva mogu da odgoje značajeve. Liberalac će odmah dobaciti: „zašto da se ta društva zovu katolička, kad mogu biti vjerska i bez isti-

canja, da se ne izvrgava katoličko ime.“ Zaista! Ne će liberalac nego na svoju: bez načela. Liberalac skrbi, da se ne izvrgava kat. ime! Zar je sramota biti katolikom? Ne, nije sramota biti katolikom, nego je sramota zvati se katolikom, a živjeti poganski. To je upravo ono, što mi hoćemo! Ime samo po sebi ne vrijedi. Traže se djela. Ime će nas dakle katoličko poticati i siliti, da se držimo načela, da budemo značajni.

Na noge dakle, hrvatska mladeži, na noge, u katol. društva, u borbu za načela. Naša su načela u Kristu i njegovoj katol. vjeri, ne dajmo nikomu, da udara na tu vjeru bilo izravno ili neizravno, jer tko ruši vjeru, neprijatelj je naroda. Hrvatska su gospoda, prožeta liberalizmom, za to će borba biti žestoka, ali pobijedit ćemo, jer nam je pobjedu Krist zajamčio. Kristova je vjera oborila staro poganstvo, oborit će i novo, jer Krist je isti. On se ne mijenja, On je do konca svijeta sa svojom crkvom (Mat. XVIII. 20.). Dosta je bilo bezznačajnosti, više se ne da podnašati. Skrajnje je vrijeme: Dižimo se, dok ne propadosmo! U borbu za spas, ali ne riječima nego u djelu kršćanskom!

Vetru.

Veter pišeš
toplo raz goré,
veter dišeš
lahno skoz vejé

Skoz vejice
šibke drevja vej
do vasice
onstran hribov k njej!

Veter lahni
spej do nje lahák,
v kodre dahni
ji poljub s ladák

V veje gori
mi nazaj prispej,
odgovori
s tajnim šumom vej:

Me li v čisli
ima ali ne,
ali misli
kterikat na me.

— m —

M a t i.

(Fantazija s cecilijanske petindvajsetletnice dne 6. nov. 1902. — VI. Kraščan.)

Moja duša se je vzdramila, po dolgem času mirne zadovoljnosti se je hipoma vzhudila in pretresljivo zaplakala. — Pod veličastnim obokom frančiškanske hiše božje so valovali prelepi mladi glasovi in hiteli v srca poslušalcev pa odzivali v njih salve prečisti Madoni, — takrat je moja duša v daljni preteklosti zagledala rožnatih dni rožnate sanje. Zgrozila se je in zaplakala . . .

Nežni glasovi so se raz kor vsipali vanjo kakor lahnokrili pomiladanski metuljčki, znaneč mlade vigredi mladostno pesem.

Mlade vigredi mladostna pesem je vzgajala mojo dušo za časa rožnatih sanj.

Ko smo v srcu nosili nedolžnega angelčka, postavili smo na pašniku Marijin oltarček. Okrasili smo ga z belimi obvodnimi lilijami, ker je bila naša duša čista, in z Marijnimi laski, ker je bila mirna naša vest. Spredaj smo postavili mlajčke, opletli jih z vencami in jih obsuli s podobicami, ki smo jih dobili od domačega gospoda. Potem smo skakali od veselja in občudovali svoje umetno delo.

Zazvonilo je pri Sv. Andreju Ave Marijo. Pokleknili smo pred oltarček in prosili nebeško Gospo, da bi naša mama še dolgo živeli in večkrat šli v semenj pa nam prinesli cukrčkov. Prosili smo jo, da bi naš gospod še večkrat prišli k nam in nam prinesli podobice, da bi svojo kapelčico mogli okrasiti še lepše. Prosili smo jo, da bi nam sivka in belka in stara nagajivka rmenka ne uhajale v Štefanovo deteljo, kajti Štefanove matere smo se bali vsi do zadnjega. Potem smo zapeli „za Bogom častimo“, kakor so nas naučili mati. Solnce je zahajalo in zlatilo vrhove gora; murenčki so čričali v meji; po njivah naokrog so delavci molili angelovo češčenje, mi pa smo peli, peli in vedno ponavljali „od angelecev vzeta, nešena v nebo“ . . .

Vse skupaj se nam je zdelo neskončno lepo; nekaj se je gibalo krog mladih srčkov, kakor bi hoteli od veselja zajokati in kakor bi bil slutili, da se nedolžna sreča ne vrne, ne vrne nikdar več.

In zdaj so iz devete dežele pred mojo dušo priplavali spet ti spomini. Tisti oltarček so raz frančiškanski kor prinesli angelci moje mladosti, ga postavili pred prestrašeno, osamljeno mojo dušo in rekli: „Življenja tvojega lepša polovica za teboj, a lilija iz oltarčka nedolžnosti kje je?“

Duša je zaplakala in se zastonj ozirala po rešitvi . . .

Mladi glasovi na koru so utihnili, izmučena duša se je oddahnila. A čuj! Oglašča se filomela; deški mezzo-sopran valovi ž njo vred pod cerkvenim obokom, prav kakor vstaja v mladem srcu tiha, gorka želja, a spremlja jo trpka gotovost brezuspečnosti S predrzno roko izvablja igravec sanjave, opojne glasove iz bogatega osrčja orgel. Nesvestno spočetka, potem radoznalo jih pije moja duša

Kakor preplašena ptica iz žitnega polja plahutne spet v morje spominov.

Neizkušena in nedolžna je nekdam nesvestno spočetka, potem radoznalo pogledavala v pisani svet. Želja je vstajala za željo, misel za misljo. Svet je ponujal pisanega cvetja in govoril: „Jemlji, trgaj, vživaj!“ Srce je hrepenelo, hotelo se oprostiti spon, ki so mu branile seči po ponujanih slasteh. A ganiti se ni moglo. Biló je z njim kakor v povesti o mlinarju Jančku. Voda je namreč hudo narasla; grozila je poplaviti in razdejati mlinarjev srečni dom. Stopila je čez bregove. A izvesti ni mogla hudobnega naklepa; branil ji je močen jez pred Jančkovim domovanjem. Kedarkoli so se valovi pognali višje, da bi pljusnili čez jez, zvišal ga je premeteni mlinar, in bezuspešni so bili njih zlokobni nameni.

Kakor mogočno valovje je pljuskalo ob strme obale mladeniške moje duše poželenje po duhtečem cvetju, ki ga je nudilo smehljajoče se življenje. A na tihem tam v skriti kamrici moje rojstne hiše je v dolgih nočeh pred staro, častiljivo podobo Matere božje klečala mati in klicala v temno noč: „Marija, ne pozabi ga!“

„Marija, ne pozabi ga!“ je obupno vzklikala bolehná moja mati; zvezde na nebu so štele njene solze, in njenih solz je bilo več kakor zvezdic na nebu. Angelci božji so šтели molkove jagode, ki so jih prebirale ljube njene otrple roke. In te molkove jagode, namočene z materinimi solzami, so bile močen jez, da moje duše niso potegnili s seboj pljuskajoči valovi življenja. Duša je verjela v moč njene molitve, in to je bila njena moč.

A prišel je tuj mož iz tuje, neprijazne dežele. Povedal mi je bajko o rajú na tem svetu, dal mi piti mamljive pijače, da sem pozabil na trpečo mater. Porušil je s predrzno roko močni jez, razmetal ga, in hipoma me je zajelo valovje — — —

Srce je vztrepetaló in zahrepenelo po dišečem cvetju.

Iz cvetja pa se je razvil dvojen sadež: ljubezen so imenovali prvi, svobodo so imenovali drugi sadež.

Sanjava in sanjarska, kakor je bila vedno, je duša mislila, da mora živati oboji sad. Mislila je, da mora objeti ves svet, ogreti vso zemljo

z ognjem svoje ljubezni. Sanjala je in sanjarila, iskala si vzorov še in še . . . Zdaj je našla, zdaj zgrešila, zdaj vriskala, zdaj jokala. Dvigala se je visoko, padala nizko . . .

In kedarkoli sem padel, zaplakala si tamkaj v tihi kamrici ti čudovita, nepojmljiva žena, ki si mi dala življenje. Prikovana na bolniško posteljo, si jo močila s solzami. V ozračje nad seboj, napolnjeno z božjimi krilatci, ki so plavali nad teboj, si šeptala tihe molitve. „Reši ga ti, o Marija!“ si dihala s pojemajočim življenjem. Koščene, v neprestani molitvi posvečene roke si dvigala k podobi prečiste Madone. „Reši ga ti, o Marija!“ „Izročam ga tebi, Marija!“ si šepetala, ko si ugašala . . .

Nebesa so se zveselila, zemlja je zaplakala: umrla je mati.

Umrla je iz ljubezni, umrla le zato, da pohiti pred božji prestol in iz obličja v obličje zaprosi Stvarnika: „Pripelji ga nazaj, Gospod!“

Zbežal sem od mrtvaske postelje, zdirjal na pačnik, kjer smo bili v otročjih letih postavili oltarček.

Prostor zaraščen, oltarčka nikjer, srčnega miru nikjer, sinovske ljubezni nikjer.

Telo se je streslo, duša zaplakala — zgrudil sem se na zemljo in molil

In moja duša ni več sanjala, moja duša je vstajala. Moja duša je vstajala, moja mati je zaplakala radosti tam gori nad zvezdami.

O hvala ti, cecilijanska pesem, hvala ti, frančiškanski kor! Moja duša ne dvomi več, ne blodi več, moja duša moli pred oltarčkom nedolžne mladosti svoj confiteor.

Spomini.

Preteklih dni spomini,
ko vi zglasite se,
po rodni mi dolini
zahrepeni srce.

Ko v krilu sem počival
še tvojem, krasni raj,
o sreči še sem snival;
moj raj, kje si sedaj?

Pretekli ste, minuli,
trenutki tistih dni;
povejte, kam odpuli
ste tako hitro vi?

Po daljni domovini
srce zdaj hrepeni,
ostali pa spomini
samo so zlatih dni.

Danimir Ivanov.

O postanku in koncu solnčnega sistema.

(Predavanje. A. R.)

Zemlja, na kateri živimo, in ves solnčni sistem, ki nas obdaja kroginkrog, gotovno ni bil vedno v istem stanju kakor sedaj. Vse, kar opažamo krog sebe in v sebi, prehodi razne modifikacije, predno doseže višek razvoja, potem pa se polagoma bliža saj navideznemu poginu, popolni preobrazbi svojega bistva. Zato mora biti tudi sedanje stanje našega sončnega sistema le ena izmed raznih metamorfoz, ki jih mora prehoditi, da doseže od stvarnika mu začrtani cilj.

Zasledovati stopinje vseh preteklih in prihodnjih preobrazb je skoro nemogoče, zakaj najbližje so od nas tako oddaljene, da jih človeški duh nikakor ne more doseči. Kljub temu pa nam bodi dovoljeno, da saj nekoliko pogledamo nazaj v temno noč, iz katere je vzniklo vse, kar vidimo krog sebe, iz katere smo izšli mi sami, in ondi poiskati nekaj jasnih točk, ki nam saj nekoliko obrazložé ta velikanski proces. Mnogo učenjakov si je prizadevalo, da pojasnijo, kako je nastala naša zemlja, in ta želja je rodila celo vrsto različnih hipotez. Preobširno bi bilo, zasledovati vsako posamezno. Pomudimo se torej le pri oni, ki je merodajna danes in ki je doslej še najboljše pojasnila postanek zemlje in drugih zvezd, pri Kant-Laplacejevi teoriji. Predno pa preidemo k nji sami, se moramo nekoliko ozreti na dejstva, ki jih je v tem pogledu spravila na dan moderna znanost.

Na prvi pogled se zdi, da so zvezde našega solnčnega sistema kar svojevoljno raztresene po vsemiru. Ako pa stvar preučavamo natančneje, bomo kmalu videli, da imajo vsi planeti marsikaj skupnega.

1. Vsi planeti brez izjeme se premikajo v isti smeri okrog solnea, namreč od zahoda čez jug proti vzhodu: v ravno isti smeri se vrte tudi mesci okrog svojih planetov. In slednjič, v isti smeri se sučejo tudi solnce, planeti in njih mesci okrog svojih osi razun dveh mesecev Uranovih.

2. Poti vseh osmih večjih planetov (Merkur, Venera, Zemlja, Mart, Jupiter, Saturn, Uran in Neptun) imajo zelo majhno ekscentriciteto, to se pravi, ti planeti se vrte okrog solnea malodane v krogih. Isto velja tudi o večini manjših planetov, dočim imajo nekateri malo večjo, pa vendar ne še toliko ekscentriciteto kakor kometi.

3. Poti vseh planetov so druga proti drugi tako malo nagnjene, tvorijo torej z ekliptiko tako majhen kot, da bi skoro lahko rekli, da leže vse v isti ravnini.

Na omenjena dejstva je Laplace oprl svojo teorijo, da bi razložil postanek planetnega sistema.

Naj je vzrok, iz katerega so vznikli ti pojavi, že ta ali oni, prvotno je moral vsekako obsegati vse planete. Ker pa so ti drug od drugega ločeni po tako velikanskih daljavah, je očitvidno, da ga moramo iskati v neki izpočetka morda le zračni tekočini, ki je nepretrgoma zavzemala ves ta velikanski prostor. Zato pravi Laplacejeva hipoteza, da pred mnogimi milijoni let sonce, planeti in njih trabanti niso bili osamljena telesa, ampak da so tvorili eno samo zelo redko homogeno maso, velikansko, čez ves današnji solnčni sistem segajočo, od zahoda proti vzhodu okrog svoje osi vrtečo se plinovo kroglo. Vsled velike temperature so bile vse njene snovi v stanju dissocijacije. Med vsakim posameznim delom je delovala privlačna sila in vsled tega so vsi skupaj težili proti središču. Radi tega in pa vsled ohlajenja (toplota je namreč izžarevala) na provršju se je morala plinova krogla zgoščevati in krčiti. Posledica šega pa je bila, da se je morala vrteti vedno hitreje in hitreje. (II. Keplerjev zakon). Primerno tej hitrosti je rasla tudi centrifugalna sila. Tekom časa je ta postala ravno tako velika kakor privlačnost in še večja. Zato pa so se ondi, kjer je bila hitrost vrtenja največja, na ravniku, od krogelje odločili posamezni deli in se vsled vztrajnosti vrteli v isti smeri dalje okrog centralne mase kot samostojni obroči. Dočim jim je privlačnost centralnega telesa branila, da se niso razpršili po vsemiru, je privlačnost med njimi samimi v njihovem teku povzročila marsikako zmešnjavo. Vsled teh perturbacij so se obroči raztrgali in posamezni deli so se pod vplivom privlačnosti skrčili v samostojne krogelje. Ker so imeli skrajni deli obročev po ločitvi od centralnega telesa največjo hitrost, notranji pa najmanjšo, so morali zunanji deli, potem ko so se obroči raztrgali, v isti smeri hitet naprej, notranji pa zaostati, in izolirane plinove krogelje — planeti — so se morale začeti vrteti okrog svoje osi od zahoda proti vzhodu, tore v isti smeri, kakor se je vrtelo centralno telo. — Isti proces se je lahko ponavljal tudi na izoliranih plinovitih krogeljah; napravili so se obroči druge vrste, kakor jih še danes vidimo na Saturna, in iz teh nove krogelje, mesci in trabanti, ki so se morali vrteti zopet v isti smeri okrog svoje osi in krožiti okrog svojih planetov, kakor so se bili sukali okrog svojega centralnega telesa, solnca.

Tvar, ki je izprva tvorila ono plinasto kroglo, je bila veliko bolj redka, kakor bi si jo mogli umetno napraviti. Do danes se je zelo skrčila in zgostila ter postavila planete in njih spremljevalec v različne daljave. Ostali del te krogelje, solnce, ima še danes zelo visoko temperaturo in preteklo bo še nekaj milijonov let, predno bo postal trden ali saj tekoč.

Da se nebesna telesa razvijajo na podoben način, nam svedočijo razni pojavi: še danes vidimo meglice v najrasličnejših formah, kot ho-

mogene mase boez vsake oblike, ali kot oblake z bolj ali manj gostimi jedri. Spektralna analiza nas uči, da so vse te mase plinaste. V našem sončnem sistemu samem vidimo obroč, ki oklepajo Saturna, in slednjič mesec, ki je izprva tudi žareča plinasta krogla, ki pa se je že davno popolnoma ohladila, zledenela.

Kaj je povzročilo vsakokratno ločitev obročev od centralnega telesa in postanek tega ali onega planeta, ne vemo. Način pa, po katerem so posamezni po svoji masi in razdalji razvrščeni okrog solnca, nam svedoči, da so se v večjih ali manjših presledkih drug za drugim ločili od solnca in da so potem prehodili celo vrsto metamorfoz, predno so prišli do današnjega stanja. Ako bi se bila vsa tvorba vršila enakomerno brez perturbacij, bi bili vsi ploneti ostali natančno v ravnini sončnega ravnika sateliti v ekvatorijalni ravnini svojih planetov in poti vseh teh bi bili popolni krogi. Vsaka četudi neznatna perturbacija pa je morala kolikor toliko vplivati na eno in drugo, in da se tako velikanski procesi ne morejo vršiti brez teh, je več kakor verjetno. Tako si torej prav lahko tolmačimo eliptične poti z neznatno ekscentriciteto in njih majhno nagnjenje proti ekliptiki pri vseh planetih (Plateau-jev in Faradayev poskus).

Kaj naj rečemo o tej hipotezi? Pred vsem mi dovolite nekaj splošnih opazk. Dasi je moderna naravoslovna veda do danes čudovito napredovala, dasi so nje rezultati naravnost občudovanja vredni, vendar moramo reči, da je enostranska, da ima vrzel, katere tudi vse njeno bogastvo ne more izpolniti. Zakaj? Moderna znanost se je držala načela, da sta skušnja in računanje edini vir za spoznavanje naravnih zakonov, in zato je zapirala oči in ušesa vsakemu vprašanju, ki se ne da rešiti po sami skušnji, ki se ne da podvreči matematičnim računom. Umevno je, da si je moderna veda izvolila to smer. Skušnja in matematika sta gotovo edini vir, iz katerega moremo črpati pozitivni material za znanstveno raziskavanje, brez katerega nobena spekulacija nima trdne podlage in mora voditi le v zmote in sanjarije. Naravno je tedaj, da so se naravoslovci otresli vseh starih teorij, ki so bile v očitnem nasprotju z novimi rezultati in s skušnjo. Modroslovje se je popolnoma izpodrinilo s polja čistega naravoslovnega raziskavanja in nihče se načeloma ni več povpraševal po globljih vzrokih zakonov v naravi. To je moralo voditi do enostranosti, a je bilo deloma opravičeno. Moderno modroslovje je bilo še veliko manj sposobno, da obrazloži naravne zagonetke, da izpopolni skušnjo, nego pa staro. Dasi omejena in nepopolna, je bila stara filozofija vendar še veliko bližja življenju in duhu narave, nego nova, ki se je vedno bolj in bolj izgubljala v subjektivizmu in skepso, nazaduje pa se pogreznila v ateizem in materializem. Zato moramo reči, da je le sreča, da naravo-

lovci niso krenili na to pot in da so se omejili le na skušnjo in matematiko.

Potemtakem nam je lahko umljivo, da Kant-Laplacejeva teorija o postanku solnčnega sistema začne svoja izvajanja, utemeljena na trdne fizikalčne in matematične zakone, z dano pramaso in se kar nič ne dotakne vprašanja, kje bi imela ona svoj izvor. In vendar človeka ne more zadovoljiti ta enostranost. Naš duh nas sili, da gremo naprej, da se vedno zopet in zopet vprašamo: Od kod pa ta pramasa; kdo jo je postavil v vseмир, od kod jo je ozel? Na to vprašanje nam moderna veda ne da nobenega odgovora. Toda to vprašanje je tudi važno, da celo najvažnejše, ker je vprašanje po najvišjem, zadnjem vzroku.

(Konec sledi.)

Glasnik.

Papeževa slavnost slov. kat. akad. društva „Danica“ na Dunaju. Sedaj, ko vse krščanstvo gleda v Rim, in se raduje celo človeštvo, ko slavi jubilej, kakoršnega more slaviti sedaj šele v tretjekrat, odkar se je narodilo v Betlehemu ono Dete, ki vlada z Očetom in Svetim duhom celi svet, jubilej petindvajsetletnice vladanja sv. Očeta, se je pridružila radujočemu se krščanstvu tudi „Danica“ in se poklonila sv. Očetu v znamenje pokornosti, ljubezni in udanosti. Dne 19. februarja, na predvečer dne izvolitve Sv. očeta, je priredila v restavraciji Trötterjevi „k magistratu“ slavnosti večer v proslavo petindvajsetletnice vlade papeža Leona XIII.

Vdeležili so se slavnosti gg. slovenski državni poslanci: častni član „Danice“ vodja Povše, dr. Žitnik, Pogačnik, Pfeifer, gg. češkomoravska državna poslanca dr. Stojan in dr. Hruban; nadalje so bili navzoči zastopniki hrvatskega akad. društva „Zvonimir“, „Polske sodalčije“, nemških katoliških dijaških zavez „Austria“ in „Norica“, laškega katoliškega društva „Unione acad. cath. italiana“ in več na Dunaju bivajočih starejšin društva med njimi dr. Valjavec in dr. Levičnik. Pozdravni pismi sta došli od g. državnega in deželnega poslanca, dekana, častnega člana „Danice“ J. Žičkarja in od akademične podružnice katoliškega šolskega društva za Avstrijo.

Ob osmi uri zvečer otvori predsednik „Danice“ phil. J. Grafenauer slavnost in po przdravu omeni, kako je ravno v sedanjih razmerah, ko brezversko framasonstvo v najrazličnejših oblikah od navadnega liberalizma do demonskega anarhizma napada cerkev in vero in izdira najsvetejše, kar ima človek, vero, že v šoli iz nežnih duš, kako šele v življenju, ko z najpodležimi lažmi, najnižjim obrekovanjem in najsmešnejšim podtikanjem izkuša izpodkopati vpljiv sv. cerkve, kako je ravno sedaj dala Božja previdnost krščanstvu v papežih najboljše voditelje, učitelje in svečenike in jim dodeli toliko časa, da tem vstrajneje in uspešneje odhajajo napade brezverstva na cerkev in vero.

Prečital je tudi pismo, ki ga je „Danica“ sprejela kot odgovor na udanostno izjavo, katero je poslala sv. stolici v Rimu, ki slove:

„Patri Beatissimo reddendam epistolam libens reddidi. Eam vero Summus Pontifex pergratam habuit, quod pietatis sensa manifestaret, quibus in „Danica“ consociatione sodales erga Sedem B. Petri affecti estis. Hortatur Sanctitas Sua, ut proposita haec constanter servetis curetisque cum aliis communicanda. Quod ut cedat, et benevolentiae Apostolicae testimonium habeatis, singulis, qui in consociatione vestra censentur, benedictionem amantissime impertitur.

Romae, die X. Februarii a. 1903.

Addictissimus M. Card Rampolla*)

Tovariš phil. A. Sušnik je govoril nato o pomenu in zaslugah Sv. očeta za Avstrijo, za slovanstvo in socijalno vprašanje. Vsa Avstrija je zdihovola pod jarmom skrajno liberalnega gospodstva, ko je Leon XIII. zasedel prestol sv. Petra, brezverski šolski zakon se je izvajal v vseh posledicah; po prizadevanju Sv. očeta se je to gospodstvo saj nekoliko olajšalo, izšel je zakon, da naj bo učitelj one vere, katere je večina otrok, tako da so se razmere saj nekoliko poboljšale, čeprav ne toliko, kot bi si Sv. oče želel. Razmere do slovansko-grške razkolne države Rusije so se istotako zboljšale. Čeprav je bilo doslej še vse prizadevanje, da bi se pravoslavna cerkev združila z Rimom, zaman, je pa vendar sedaj ta združitev mnogo bližja kot je bila pred petindvajsetimi leti. Kako skrb je vedno kazal Leon XIII. za slovanske narode! In nasproti temu si upajo nekateri agitatorji še črniti Sveto stolico kot sovražnico Slovanov, zaradi česar naj stopimo v pravoslavje, — saj je unijatstvo le pretveza, s katero delajo ti agitatorji za gibanje „proč od Rima“. Neprecenljive pa so zasluge Sv. očeta glede socijalnega vprašanja. S svojimi socijalnimi okrožnicami je opozoril svet na nevarnosti, ki prete od raznih strani človeški družbi, obenem pa tudi pokazal pot, po kateri se more rešiti iz sedanjega nenaravnega, nezdravega položaja. Mogočna, čez vse katoliške države se raztezajoča krščanska demokracija in krščansko-solijalno gibanje so sad teh okrožnic, in le ideje, ki so izražene v njih, morejo priversti človeštvo do blagostanja in sreče v ljubezni in pravici.

Nato nam je pokazal tovariš phil. Fr. Rebol misijonsko delovanje Sv. očeta njegove zasluge za razširjenje krščanstva in organizacijo cerkve ne le po tujih delih sveta, ampak tudi v Evropi na Balkanu, v Rusiji in Angliji. Po vsem svetu se oznanjuje sveta vera in se bo oznanjevala naprej. — Ko so bili misionarji pred blizu 300 leti pregnani iz Japonskega, so morali ostati tamošnji kristijani, katere je bil krstil sv. Francišek Ksaverij,

*) V slovenskem prevodu: Vaše pismo katero ste mi poslali, da je oddam Svetemu očetu, sem drage volje oddal. Sveti oče je to z veseljem sprejel, ker spričuje udanost, katero tovariši društva „Danica“ gojite napram stolici svetega Petra. Njega Svetost Vas vspodbuja da ta načela stanovitno ohranite ter jih skrbno širite med drugimi. Da se to zgodi in sprejmete dokaz Apostolske blagohotnosti, podeli Njega Svetost vsakemu udu Vašega društva preljubeznivo svoj blagoslov.

skoro tri sto let brez duhovnikov in so sami krstili svoje otroke in jih učili kršćanske vere, dokler se ni pod vladu Leona XIII. zopet odprla Japonska misionarjem. In tedaj so pripoznali ti ostali kristjani misijonarje kot oznanjevalce prave vere šele tedaj, ko so povedali, da so poslani od Rimskega papeža. Kako globoko je moral zasaditi sv. Frančišek Ksaverij ta nauk o enem, nezmotljivem poglavarju sv. cerkve v srca spreobrnjenecv! Istotako globoko naj otane ta udanost vkoreninjena tudi pri nas, da vedno delamo v to, da izpolnimo željo Sv. očeta, ki jo izraža v pismu do nas, „da stanovitno ohranimo naša načela, ter jih skrbno širimo tudi med drugimi“.

Med posameznimi točkami je točno in lepo pel pevski zbor „Danice“ Hallerjevo pesem „Tu es Petrus“, in papeževi himni od Försterja in Thielena.

Z zahvalo tovariša predsednika, ki je končal s „slava“-klici na Sv. očeta se je zaključila ta lepa slavnost, nakar je celi zbor zapel še „Našo pesem“.

G.

V nedeljo, dne 22. svečana pa je imela „Danica“ ob obilni vdeležbi od strani dunajskih Slovencev slavnostno sv. mašo s slovenskim govorom in petjem v kapelici akad. Marijine kongregacije pri jezuitih v I. okraju. Mašo in govor, v katerem je proslavljaj Sv. očeta, je imel čg. drž. poslanec dr. Ign. Žitnik, petje pa je oskrbel pevski zbor „Danice“.

 Hrvatskim katoličkim visokoškolicima u Beču! Vrijeme je, da i Hrvati katolici dobiju katol. društvo, jer ga nužno trebaju: trebaju ga kao životne hrane. Koliko puta se događja, da uza sav liberalizam srednjih škola ipak izadje mnogi mladić s čistom vjerom i zdravim katoličkim čučenjem, no sve se to rasprši na sveučilištu. Nauke i razne životne prilike uredjene su od prvoga razreda pučke škole pa do svršetka sveučilišta tako, da je pravo čudo, ako gdjekoji po dovršenim naucima javno priznavaju svoju vjeru i po njoj žive. To uščuvanje vjere mogu da proizvedu jedino osebita milost božja i pravi domaći vjerski utjecaji, jer u kakvim tko prilikama živi, takav postaje i sam. Školska osnova i razne društvene prilike rade izravno ili neizravno u korist vjerskoga ravnodušja t. j. na omalovažavanje vjere — proti vjeri. Svoj vrhunac postizava liberalizam na sveučilištu, gdje slobodan život, razna predavanja i obilje sredstava ne služe, čemu bi služiti morali, ne služe zdravomu razvitku i napretku k istini, k razvoju značajeva, nego s osnova potkopavaju sav duhovni život i sapinju ga u okove tvari, dok ga ne zakopaju u niskim strastima: roditelji i narod su se žrtvovali, da odgoje slabića, kojim svaki vjetar vije, čovjeka bez idejala, bez značaja.

Već se je više puta dogodilo, da su djaci puni idejala i dobrog vjerskog uvjerenja stupili u liberalna društva, gdje se vjera smatra „privatnom stvarju“, te napokon pali u malodušje — u nihilizam. A kako i ne bi? Domoljublje je plemenito i svaki je čovjek dužan da radi za svoju domovinu, pa se živahna mladenačka čud rado zanese za lijepim idejama. Ne pita se više razuma, je li u domovini naša konačna svrha ili gdje više. Na Boga se po malo zaboravlja i nazdravlja se domoljublju, domovini kao jedinog i konačnoj svrsi cijeloga čovjeka. Godine bezbrižnoga života probuje brzo i pokaže se, da domoljublje traži žrtava i da nije u njemu svega, što se je u njega stavljalo: prodju djačke godine, ohladi i

domoljublje, ako se ne smrzne još i prije, što nijesu baš rijetki slučajeви.

Do toga nas dovadja liberalizam: u školi i u društvu. Treba nu stati na put, ali ne samo s lijepim riječima rada i domoljublja, nego s odlučnim i čistim načelom vjerske istine. Bog je osnov svega i bez njega se ne može nikamo, dakle ni k pravom domoljublju. Taj red mora da vlada svuda i u svemu, jer sav ljudski život i sav ljudski rad nije nego sredstvo k vječnomu dobru, k vječnoj slobodi. K toj nas svrzi ne vodi liberalizam, koji proti svakoj logici hoće da gradi bez osnova — bez Boga. Nećemo li da i sami padnemo u liberalno krilo, moramo se što prije okupiti oko načela vječne istine, vjere Kristove, a to nam je moguće jedino u društvu, gdje ćemo se učiti ljubiti domovinu ne kao Boga nego radi Boga. Vjerska društva, koja se osnivaju na istini, imaju zdravu teoriju i zdrave propise, a gdje je zdrava teorija i dobra volja, bit će zdrava i praksa — život. Je li pak teorija nezdrava, ne može ni praksa cvasti, ma da se često pokazuje i najbolja volja.

Ovo lutanje za idealima bez osnovne istine mora da prestane. Vratimo istini njezinu čast i njezino mjesto! U tu se svrhu osniva ovdje u Beču novo, mlado društvo katoličkih Hrvata, koji će neustrašivo svuda i svagdje stajati uz svete istine katoličke vjere. Katolička je vjera jedini osnov pravoga značaja, za to će svaki pravi Hrvat mlado društvo s veseljem pozdraviti, s veseljem, što se je ipak našlo ljudi, da probiju led vjerskoga nemara, toga izvora svakoga zla. Zagrijani žarom vječne istine, koja odsijeva sa stolice Petrove, poticat ćemo jedan drugoga na ustrajan rad za vjeru i dom. Naše je načelo sveto i neborivo, a da će to načelo i pobijediti, ne jamče nam ljudi nego Bog. Neprijatelji su se umnožili i zlo se je raširilo, jer su katolici popuštali od svoga načela, za to je vrijeme, da se svi katolici listom dignu i pohrle u boj za svoju vjeru, u boj proti bezvjerstvu, javljalo se to bezvjerstvo u nam samima ili ga širio naš bližnji. Novo katoličko društvo ima dakle dvostruku svrhu: da nas očuva od bezvjerstva i da nas pripravi za rad proti bezvjerstvu, a na korist hrvatske domovine, za koju se odgajamo.

Zaista plemenita svrha! Ali stara je stvar, da stari neprijatelj roda ljudskoga smeta svakomu dobru, i što je to dobro plemenitije, stavlja mu veće zapreke. Zar nije sam naš Spasitelj naišao na tolike zapreke, da je napokon na križu umro? Zar nijesu Isusovi učenici, priprosti ribari, morali svi na mučila za istinu, za vjeru Kristovu? Zar nijesu vjernici svih vjekova morali često mnogo trpjeti, a i glave polagati za tu istu vjeru? Zar nijesu i naši oci čitava stoljeća krvcu lijevali „za krst časni i slobodu zlatnu“? Jest, istina je imala uvijek protivnika, pa ćemo ih imati i mi: borba nas čeka, oštra borba, ali borba je ljudski život. U toj borbi su naši neprijatelji zdvojni i bez utjehe, a nas tješe riječi našega Spasitelja, da ćemo u borbi pobijediti i steći vijenac slave. Za to se borbe ne bojimo i spremni s mo na nju, pa dok pozivamo u svoje društvo sve Hrvate katolike, odmah dodajemo, da ne tražimo katolike samo po imenu nego i na djelu. Samo ime ne daje ništa; Katolik, koji ne nastoji oko katoličkoga života, prava je nakaza, karikatura, a takvih ne trebamo, jer takovi upropašćuju narod.

Zastava je razvita: Hrvatski barjak s natpisom „Vjera“! Vjera u vječne istine, koje nam čuva i tumači katolička crkva. Po tim istinama ćemo se ravnati i za njima ćemo ići sigurno i neustrašivo izmedju tmina i pogibli modernoga bezbožnoga lutanja. U katoličkom društvu ćemo se medjusobno bratski pomagati i na borbu poticati, katolički ćemo se znanošću baviti, katolički odgajati, da uzmognemo jednom i u domovini katolički živjeti, značajno raditi. To su naša načela, no ne naša nego Kristova, i ta načela uzimlje za svoja hrvatsko katoličko akadem. društvo u Beču. Društvo je tu i čuvat će ga Bog!*)

Ivan Butković.

Nemška katoliška društva na vsenčiliščih na Dunaju, v Gradcu in Črnovicah. Nemiri na različnih vseučiliščih proti nemškim katoličkim društvom so nas že vedno zanimali, zanimajo nas pa danes še tem bolj, ker so se ravno pri zadnjih nemirih na Dunaju slišale besede, da se bo Daničarjem in Zarjanom ravno tako godilo na bodočem ljubljanskem vseučilišču, da bodo namreč iz vseučiliških prostorov „frčali“. Seveda potrebuje ta hipotetična trditev — izustil jo ni morda kak skrajni liberallec vulgo „tavčarijanec“, ampak nek miroljubni t. zv. „narodni radikalec“ — še precej dokazov. Prvič bomo morali vsi še precej časa čakati vseučilišča v Ljubljani in drugič — no drugega dokaza pač drugače ni mogoče navesti kakor — ad oculos, in v njem si dovolijo nekateri še nekoliko dvomiti.

Ker je rektor dunajskega vseučilišča o priliki neke promocije, katere bi se bila slovesno vdeležila tudi katoliška dijaška zaveza „Norika“, prepovedal vsem društvom priti v „wichsu“, ker se je bal nemirov, ako bi tudi „Noriki“ to dovolil, je prišlo dne 30. novembra do nemirov na vseučilišču. Kako se vendar more predzniti rektor ob svečanostnih prilikah staviti v eno vrsto katoliška in vsenemška društva! Dne 30. novembra je bila sobota in običajni „bummel“ po arkadah. Komaj so se nemška katoliška društva prikazala v avli, že je prišlo do pretepa, ker so jih takoj napadli nemški nacionalsci in judje. Po dolgem poldrugo uro trajajočem prerivanju in pretepavanju je desetkratna premoč izrinila katoliška društva iz vseučilišča. Na „bojišče“, kjer so ležali okrvavljeni robci, strgane kravate, zlomljene palice, steklo razbitih vrat in porušena kamenita ograja pri stopnicah, je prišel med bojem tudi rektor dr. Gussenbauer in skušal pomiriti napadalce, toda nacionalsci so ga sprejeli s „fej“ — klici in s petjem svoje himne „Wacht am Rhein“ in niso ga pustili niti govoriti. Tako se je toraj končalo to „junaštvo“. Rektor je zato prepovedal sobotni „bummel“ za 5 tednov.

Na Dunaju se je rektor vedel saj objektivno napram katoličkim društvom, drugače pa je v Gradcu. Tudi tam so bili že večkrat nemiri proti nemškemu katoliškemu društvu „Carolina“ in 5. decembra so se nasprotniki zopet toliko ojunčili, da so zapeli himno „akademični svobodi s tem, da so „Carolino“ izgnali s prostih akademičnih tal. No

*) Tko se želi začlaniti, neka se javi potpisanom u uredništva „Zore“. Kolika će biti upisnina i članarina, odredit će prva glavna skupština, koja će se prijavnica na lobu oglasiti.

pa saj to še ni toliko, lansko leto po zimi so katoliške dijake s palicami oboroženi spodili celo iz učilnih sob in laboratorijev. Rektor je pa sedaj odpovedal „Carolini“ sobotni „bummel“ in ga nastavil na petek, z drugimi besedami, ta „bummel“ naj se vrši v petek v splošno zasmehovanje. Društvo je zaradi tega sestavilo „memorandum“ ne akademični senat. „Memorandum“ so pa senatu podali tudi nacionalni dijaki, toda ko ga človek bere, se mu zdi, kakor bi slišal basen o volku in jagnetu. Sploh se mora reči, da katoliški dijak provocira že s tem da živi in diha. —

Na vseučilišču v Črnovicah je pa rektor, da se izogne sitnostim in prepirom, prepovedal nastopati v „wichsu“ — vsem dijakom? — a kaj še, samo onim, ki so tako predrzni, da so člani katoliškega akademičnega društva „Unitas“.

Zavoljo čudnega, krivičnega postopanja graškega in črnoviškega rektorja je državni poslanec dr. Gessmann interpeliral naučnega ministra. Dne 5. februarja ja ta na interpelacijo odgovoril. Hotel je sicer oba rektorja kolikor mogoče zagovarjati češ, da sta storila vse to iz dobrega namena, da nekoliko pomirita lahko razburljive, vročekrovne nemške nacionalce. Ko je pa govoril o principijelnih pravicah dijaštva bodisi katoliškega ali nekatoliškega, je moral priznati enakopravnost vseh. Radi tega priznanja pa seveda nikakor še ni pričakovati, da bi ti in enaki nemiri prenehali. Kjer prevladuje surova sila, tam gre pavica spat.

M. D.

Realka in vseučilišče. V decembru prošlega leta je bil na Dunaju precej dobro obiskan šoh, na katerem se je zopet razpravljalo vprašanje, zakaj ni realcem dovoljen vstop na vseučilišče. Navzočih je bilo razun precejšnega števila visokošolcev, posebno tehnikov, mnogo vseučiliščnih in gimnazijskih profesorjev in profesorjev z realk. Povdarjalo se je, da je s tem mnogim onemogočena volitev stanu, ker so prisiljeni nadaljevati svoje študije le na tehniki ali na visoki šoli za poljedelstvo. Nazori so bili seveda nekoliko različni vendar so se zborovalci strinjali v tem, da je sedanje stanje nekako umetno in krivično. V manjšini seveda so bili oni, ki so zahtevali, da bi realka in gimnazija glede vstopa na vseučilišče imeli popolnoma enake pravice. Gre se namreč zato, ali so realci dovolj pripravljeni in sploh sposobni, da bi lahko obiskovali vseučilišče. Povdarjalo se je, da imajo realci tudi tako splošno izobrazbo, da jih vsposablja za vstop na vseučilišče, da so pav praktičnih predmetih, ki se pa dandanes morajo najbolj vpoštevati, še pred gimnazijci. Največ zborovalcev je bilo tega mnenja, da naj se realcem dovoli poslušati na vseučilišču naravoslovje, matematiko, fiziko in medicino. Različna so bila zopet mnenja glede tega, ali naj absolvirani realci delajo za vstop na vseučilišče skušnjo ali ne. Vsi so se izrekli proti temu, da bi morali delati še maturo na gimnaziji. Oni, kateri so zahtevali popolno enakopravnost obojih učilišč so bili seveda proti vsaki skušnji, mej tem ko so drugi le zahtevali, da naj se jim skušnja iz klasične filologije kolikor mogoče olajša. Konečno je predsednik resumiral, da se splošno želi, naj se olajša prehod z realke na vseučilišče. Marsikoga bodo morda zanimale besede, katere je izgovoril lanski rektor

dunajskega vseučilišča dvorni svetnik dr. Schipper: „Mi potrebujemo dandanes šolo, ki mlade ljudi vzgojuje za praktično življenje. Absolvirani gimnazijec se pa za življenje ni skoro ničesar naučil!“ Mislimo, da je že zadnji čas, da se sedaj gospodujoča gramatikalna metoda pri poučevanju klasičnih jezikov odpravi, potem takih besedi pač ne bo več lahko slišati.

M. D.

Z dunajske tehnike. Že večkrat je bilo letos slišati o nemirih na tehniki zavoljo pomanjkanja prostorov in profesorjev. Dijaki so protestirali, bojkotirali nekatera predavanja in se zopet in zopet pogajali z rektorjem. Njih nevolja je bila popolnoma opravičena; kdor se je pozno oglasil, ni dobil več prostora v risalnici, kdor je pozno prišel k predavanju, je moral ostati na hodniku, ker je bila le dobra polovica tako srečna, da je dobila prostor v učni sobi. Posebno drugi letnik je bil glede tega zelo prizadet. Sedaj je rektor deloma odpravil to mučno stanje s tem, da je razdelil risarje v 2 oddelka, dovolil še 2 asistenta in razven tega tudi obljubil, da se bo odslej komisija pri skušnjah bolj ozirala na kakovost risarij ne pa nato, koliko jih je kdo napravil. — Dne 13. febr. so pa nemško nacionalna društva na tehniki pokazala, da se tudi ona strinjajo s svojimi naprednimi tovariši na univerzi. 4 reci in piši štiri nacionalna društva v zvezi z judi so napadli tri dijake iz kat. akad. društva „Rudolphina“ in so jo po „hudem boju“ iztirali iz tehnike. Heil!

M. D.

Živinozdravniška visoka šola. Kdor ve, kake so razmere na živinozdravniških šolah n. pr. v Nemčiji, Svici ali Italiji se bo jako čudil ko spozna razmere na dunajski živinozdravniški šoli. V drugih državah je namreč živinozdravništvo oddelek medicinske fakultete, pri nas je pa ta zavod podrejen vojnemu misterstvu, in na enih in istih klopeh sede ljudje, ki so dovršili maturo in vojaki, ki so dovršili nekaj šol in se potem oprijeli obrta — kovaštva. Seveda zahteva vojni minister absolutno pokorščino, katere je pač navajen vojak nikakor pa ne dijak, ki misli, da pohaja višje šole. To je bil toraj vzrok, povod je dala ravno prej omenjena vojaška disciplina in nezadostni in slabi prostori, da so začeli slušatelji živinozdravniške šole v novembru prošlega leta štrajkati. Dne 23. nov. so sklicali shod, katerega se je vdeležilo tudi mnogo vseučiliščnikov, živinozdravnikov in državnih poslancev. Govorniki so utemeljevali, da je živinozdravništvo res le del medicine, kar se je že večkrat bodisi od zdravnikov samih, bodisi od drugih avtoritet pripoznalo. Zaradi tega jim je položaj postal neznosen in želijo si izpod jarma vojnega ministra na prosta akademična tla. Shod je sklenil podati ministerskemu predsedniku od vseh odobreno resolucijo, v kateri se zahteva priklopitev živinozdravniške šole medicinski fakulteti, in prosi, da se tudi veterinarjem dovoli delati doktorat. Kolikor časa se to ne zgodi, naj se dovoli rektorju in profesorjem, da smejo imeti svoje mnenje in voljo napram vojnemu ministru.

M. D.

Dijaški nemiri. V Pragi na češki tehniki so demonstrirali dijaki proti nekemu profesorju, ki jim ni bil po volji. — V Lvovu so bili prejšnje leto nemiri na politéhniku, in letos bi se bili skoro povrnili ker je bil

vodja prejšnjih nemirov izključen. Dijaki so bojkotirali posebno enega profesorja, ker so ga dolžili, da je on kriv, da je bil oni dijak tako občutljivo karnovan. V Pragi in v Lvovu sta dijake v kratkem času pomirila rektorja. — Iz drugih držav se je slišalo o velikih dijaških nemirih v decembru 1902 v Barceloni na Španskem, kjer je prišlo do izgrediv, in je bilo mnogo dijakov prijetih. Sploh se opaža, da v južnih državah dijaki na vsak način hočejo igrati kako večjo vlogo v politiki. Tako na primer na Laškem vsak čas pride na univerzah do nemirov in ravno zadnji čas je bilo slišati o večjih rabukah v Pizi i Neaplu. Iz Neapla bi bilo tudi zabilježiti, da so ondi do cela drugačne gimnazijske razmere kakor pri nas. Ondi so imeli namreč gimnazijci shod v prilog padlim tovarišem, da bi se jim dovolila še enkratna preskušnja. Na shodu so bili očetje zborujočih in celo državni poslanci. Naučni minister je tačas gotovo spal ali gledal iz Rima proti Dalmaciji in Istri. *M. D.*

Sestanek zastopnikov tehničnih visokih šol v Avstriji. Navesti hočem v kratkem zahteve in resolucije, ki so bile sprejete na tem shodu. Zastopani so bili tehniki iz Dunaja, Gradca, Brna in Prage, slušatelji rudarskih akademij v Ljubnem in Příbramu. Že več let se bije boj za naslov „ingenieur“. Stvar je prišla že pred državni zbor, toda po prizadevanju nekaterih poslancev romala zopet nazaj v naučno ministerstvo. Vse zgoraj navedene šole zahtevajo ta naslov in sicer brez kakega pristavka. (Dosedaj se je namreč razločevalo n. pr. Forstingenieur, Bergingenieur etc.) V zadnem času so namreč začeli tudi oni, ki dovrše višjo obrtno šolo, zase zahtevati ta naslov. Shod se je izrekel proti njim, češ da ta naslov pristojno le akademsko izobraženim tehnikom, kar pa oni seveda niso, ker zadostuje za njihove študije nižja izobrazba. Kakor je že gotovo znano, se absolvirani tehniki od lanskega leta naprej tudi lahko promovirajo doktorji, in sedaj se v sporazumu s tehnikami poganjajo za doktorat visoka šola za poljedelstvo in obe rudarski akademiji. Seveda bo stvar še trajala nekaj let.

Shod se je izrekel tudi zato, da bi se realcem vstop na vseučilišče, če ne brezpogojno dopustil, pa saj olajšal.

Kot tretja točka so prišle na vrsto slabe razmere nekaterih šol radi pomankanja prostorov in učnih moči. *M. D.*

Visokošolski almanah „Minerva“ za lansko leto prinaša statistiko skoro vseh univerz na zemlji. Več kakor 10.000 slušateljev imajo 3 univerze in sicer Berlin (13.070), Paris (12.171) in Kairo (10.003). Dalje je 11 univerz, ki imajo 4000—10.000 slušateljev; Dunaj (6009), Budapest (5940), Neapel (5165), Madrid (5118), Moskva (4691), Njujork (4499), Monakovo (4459), Bukarest (4314), Lipsko (4320) in 2 ameriški. Slušatelj ima dalje: Petersburg 3708, češka univerza v Pragi 3459, Atene 3000, Rim 2348, Gradec 1760, Krakovo 1711, Lvov 1628, Inmost 1009 in Črnovice 325. *M. D.*

Dvboj. V Monakovem in v Berlinu so bili letošnji tečaj dijaški shodi, pri katerih se je sklenilo podati nemškemu vojnemu ministru resolucijo proti dvboju s strelnim orožjem, češ da raba strelnega orožja pri

dvobojih s častniki v primeri s sabljo ni vitežka. Sploh je videti, da dijakom „Zufallswaffe“ pistola in revolver nista simpatična, ker pri tem lahko pridejo v nevarnost, da dobe še kje druge luknjo v telo kakor ravno na obrazu, kar bi seveda ne bilo tako častno, ker bi tega drugi ljudje ne mogli občudovati.

M. D.

Za liberalce. Negda mi je matematika išla upravo dobro u glavu, ali do danas su se već skoro svi sinusi i kozinusi. i kako se još zovu, ispušili. Nijesam opetovao! Neka mi za to nitko ne zamjeri, pa ni liberalni katolici, ako im ovdje iznesem jedan uzorak crkvene latinštine. Ne silimo nikoga, da prevadja, ali ako komu bude po volji, neka pokuša: Papa Pij IX. izopćuje u pismu „Apostolicae Sedis“ (1869.) iz katoličke crkve: Duellum perpetrantes, aut simpliciter ad illud provocantes, vel ipsum acceptantes, et quoslibet complices vel qualemcumque operam aut favorem praebentes (!); nec non de industria spectantes, illudque permittentes (!!), vel quantum in illis est, non prohibentes (!!!), cuiuscumque dignitatis sint, etiam regalis vel imperialis. — Komu nije dosta neka pročita još i ovu opasku Aichnerovu: ad haec adjungere juvat: 1. medicum incurrere excommunicationem, qui rogatus duello assistit cum intentione citius pugnae finem imponendi, vel simpliciter vulnera ligandi et curandi, et quidem etiam tunc, cum e domo vicina vele loco propinquo sistat, paratus ad praebendum suum ministerium. 2. Idem procedere de confessario, si ita assistat ex conducto, respondit s. C. Inquis. 28. Maj. 1884. One usklike u tekstu smo mi postavili, pogledajte ih još jednom! — Jesu li možda i ovo moje ideje?

Butkovič.

Češko srednješolstvo. Od leta 1890 do 1902 je naraslo število državnih gimnazij na Češkem od 36 na 51. Od teh je 30 čeških in 21 nemških. Razun teh je še 13 mestnih in privatnih gimnazij, tako da je vseh skupaj 64 z 481 razredi. Število državnih realk se je podvojilo v teh 12. letih (od 15 na 30). Izmed teh je 13 nemških in 17 čeških. Mesta vzdržujejo 1 nemško in 3 češke realke. Vseh skupaj je toraj 34 i 324 razredi. Na čeških srednjih šolah je opažiti še nek drug jako zanimiv pojav. Četudi se je namreč število gimnazij tako pomnožilo, je vendar bilo leta 1890 1359 več učencev kakor v letu 1902, ko jih je bilo 15.324 vpisanih. Nasprotno pa obiskuje danes realke 12.464 učencev t. j. 6312 več kakor 1890. Tudi glede narodnosti se kaže velik razloček. Med tem ko se je število nemških gimnazijcev skrčilo samo za 91 učencev, je padlo število čeških za 1268. Nasproti temu se je povečalo število čeških realcev za 5165 učencev, nemških pa le za 1147. Kakor je toraj videti, so posebno Čehi začeli zapuščati gimnazijo v prid realki. Vseh profesorjev je bilo lani na gimnazijah 790 na realkah 642 proti 682 ozir. 33 v letu 1890.

M. D.

Darvinizam i znanost. Najnovije teorije se smatraju obično najboljima, premda su često od istine najdalje, ali ipak vrijede kao konačni plodovi nekog znanstvenog istraživanja. Osobito veliko mnoštvo teorija je izbilo na javu kod darvinista o sastavu rodbinskog stabla za

sva bića živa i neživa. Takvo jedno najmodernije, dakle „najznanstvenije“, stablo sam slušao dne 5. velj. t. g. od Profesora Dr. Ha. . . . Pr. H. je učen čovjek i njegovi spisi su velike vrijednosti, ali logički zaključci šepaju na sve strane. Pr. H. je strogi darvinist i njegovo zadnje monističko stablo živih bića razvilo se je ovako: Od prvatri se razvio na nama nepoznati način prvi jednostanični (zašto ne dvostanični?) organizam (protozoa). Sva je prilika (?) da se je od „flagellata“ (vrst protozoa s jednom dlakom) razvio rod „blasteades“ (eine hypothetisch angenommene Thierform H.). Iz tih, možemo ih zvati, „trbušara“, koji spadaju u „metazoa“, jer sastoje iz više štanica, izidjoše (?) „spongiaria“, „ctenophora“ i „cnidaria“, pa i savršenija „coelomata“. Da ne umaramo čitatelje suhim imenima, spominjemo u kratko: Ni jedan izlaz nije stalan: sva su pokoljenja samo wahrscheinlich (smisao: unwahrscheinlich) u rodu. Ali ni to „wahrscheinlich“ još nije dosta nego treba uzeti u pomoć nekoliko uvjetnih oblika (hypothetische Thierformen) — — —, da se dokaže sličnost! Pošto su slični, potiču jedno od drugoga (n. pr. jaje iz jajeta?)! Što se babi htilo, to se babi snilo — ili obratno. Tako čini i darvinizam, znanost iz samih vjerojatnosti (bolje: nevjerojatnosti) i hipoteza. Vidi se, da su znanost i darvinizam nekakva contradictio in adiecto. Takve „Lufthythesen“ se pozorno slušaju i bilježe, da se uzmognu danas-sutra na državnim gimnazijama predavati kao „jedino prava znanost“.

B.

Odlikovanje. Ruska carska akademija je imenovala našega rojaka profesorja na graškem vseučilišću g. dr. Drag. Štreklja svojim dopisujoćim članom.

M. D.

Podpornega društva za slovenske visokošolce na Dunaju, 14. občni zbor je za leto 1902/3 izvolil sledeće gospode v odbor: Jak. Pukla, c. k. nadporočnika v ev., sodnega tolmača bolg. hrv. slov. in srbsk. jezika, posestnika i. t. d. predsednikom; dra. Mirko Ploja, vit. Fran. Josipovega reda, c. k. dvornega svetnika v upravnem sodišću, drž. poslanca, I. podpredsednikom, dra. Franč. Simoniča, c. k. kustosa v vseučiliški knjižnici; dalje so bili izvoljeni gg. I. blagajnikom dr. Klem. Seshun, dvorni in sodni odvetnik na Dunaju, I. Singerstrasse 7, II. blagajnikom dr. Janko Babnik, c. k. sekcijski svetnik v justičnem ministerstvu, I. tajnikom: dr. Božidar Stegu c. k. tajnik v justičnem ministerstvu; II. tajnikom: dr. Franč. Vidic, c. k. urednik drž. zakonika; za odbornika: Monsigno Franč. Jančar, papeški častni komornik, župnik nemškega vit. reda, i. t. d. Ivan Luzar, viši revident pri ravnateljstvu južne železnice, Žiga Sežun, c. k. kontrolor v blagajnici državnih dolgov; odbornikov namestniki: dr. Jos. Mantuani, c. k. amanuensis v dvorni knjižnici, profesor glasbe i. t. d., dr. Ant. Hinterlechner, c. k. pristav geološičnega drž. zavoda, dr. Anton Povšič, c. k. tajnik pri najvišem in kasacijskem sodišću; pregledovalci: dr. Vladimir Globočnik plem. Sorodolski c. k. dvorni svetnik v finančnem ministerstvu, dr. Anton Primožič, vitez Fran. Josipovega reda, c. k. profesor prideljen c. k. ministerstvu za nauk in bogočastje, Bogdan Trnovec, c. k. nadsodišča svetnik pridejan c. k. najvišjemu in kasacijskemu sodišću; pregledovalcev namestniki: Karol Dolenc, c. k. pristav pri najvišem sodišću, Alojzij Karba, c. k. pristav pošte, Josip Premern, c. k. kontrolor poštne hranilnice.